

Pas på selvtilfredsheden

I den globale konkurrence er det absolut nødvendigt at være i top på forskningsfronten. Og vi danskere skal passe på med at bilde os ind, at vi er bedre, end vi er. Og at private virksomheder derfor ikke behøver at investere i forskning og innovation

"Danmark klarer sig ret godt på det internationale vidensmarked. Det kan forklares ved, at vi har et ganske velfungerende system og en højt kvalificeret arbejdskraft. Jeg har selv arbejdet i udlandet, og i den sammenligning har danskere en fordel. Danskere er selvmotiverede, chefen behøver ikke være der – nogle gange er det nærmest en fordel, hvis han ikke er – og sådan er det ikke i udlandet ...", siger Peter Elvekjær, forskningsdirektør i en af de største danske virksomheder, Grundfos.

Efter sådan en selvros skal der også laves selvkritik. Han advarer mod en stor selvtilfredshed.

"I den globale konkurrence er det absolut nødvendigt at være i top på forskningsfronten. Og her advarer vinderen af Grundfos-fondens prisopgave 2002 for eksempel mod, at Danmark på IT-fronten bilder sig ind at være bedre, end vi er. Vi er en stor brugernation, men spørgsmålet er, om vi er så langt fremme på udviklingsfronten. Hvilke store IT-virksomheder har vi sammenlignet med fx Sverige eller Finland", spørger han. "Risikoen er, at selvtilfredsheden bliver en sovepude. Hele posen skal altså rystes en gang imellem ..."

Selvtilfredsheden må ikke betyde, at politikerne forsømmer at investere i uddannelse:

"En fortsat 'vidensfordel' kræver en fortsat udvikling af uddannelsessystemet, så der kommer højt kvalificeret arbejdskraft ud af fx universiteterne. Det høje vidensniveau i dansk erhvervsliv opretholdes kun via fødekæden fra uddannelsessystemet".

Ikke stirre sig blind på megatrends

I forbindelse med regeringens lancering af Nordsø-fonden luftede regeringen særlige forskningsmæssige satsningsområder – fx IT, bioteknologi og nanoteknologi. Men det er tilfældigvis også de samme områder, som er udpeget internationalt, og det er ikke uproblematisk, siger Elvekjær, som Videnskabsministeren har udpeget som formand for det nye strategiske forskningsråd. Han har derfor en advarsel til politikerne:

"Man må ikke stirre sig blind på disse 'megatrends', hvor alle løber efter det samme. Derfor må vi i forskningspolitikken være opmærksom på, at Danmark ikke kan konkurrere med forskningsvolumen i udlandet, som er meget større end vores. Derfor må vi have blik for en dansk vinkel eller niche i forskningen".

Den private sektor prioriterer ikke forskning højt nok

Den forskningspolitiske diskussion får ofte en drejning, så det lyder som om 'det er den offentlige forskning, der er problemet. Men Elvekjær kan også godt se, at den private sektor må påtage sig sin del af problemet. Han erkender, at der forskes for lidt i den private sektor, og at problemet især skyldes den danske erhvervsstruktur, hvor der er mange små og mellemstore virksomheder, som ikke prioriterer det højt nok.

"Der er også aktuelle grunde til, at virksomhederne holder sig tilbage. Dels oplever mange firmaer, at produktionen går meget godt, og at økonomien er fremragende. Det er et svært konservativt element, som ikke tilskynder til at investere i forskning. Og dels så oplevede nogle en forskrækkelse, da IT-boblen sprak. Det var et tilbageslag, for her havde man faktisk investeret i forskning og udvikling, og så høstede man ikke frugterne bagefter".

Men der er også interne strukturelle årsager i de små og mellemstore virksomheder:

"Jeg oplever, at der internt er to fløje, som slås om prioriteringerne. Dels er der 'økonomerne' i direktionsskontorerne, som især skeler til den aktuelle indtjening og søger at holde udgiftsniveauet nede. Og så er der 'ingeniørfløjen', som taler for at bruge penge på forskning og udvikling i et mere langsigtet perspektiv. Magtbalancen mellem de to må tippe til de sidstes fordel, så der satses mere på udvikling i virksomhederne ..."

Forskningsfup eller nonsens 4
Uredelighedsudvalget har lukket Lomborgsagen

Internationalisering 6
- er ikke lig med kommercialisering. Men udenlandske studerende kommer nok snart til at punge ud

Strategisk forskningsråd – for hvem? 8
Skal den nye pengekasse dele offentlige forskningspenge ud til industriens udvikling? INTERVIEW

Formidlingspligt 10-11
- er ny forpligtelse ifølge universitetsloven. Skal forskerne tænke i nyheder eller i svær grundforskning?

Politik og forskere 12-13
Forskerne indgår i beslutningstagningsnetværk, hævder en forsker. Og andre gange lytter politikerne heldigvis ikke til dem, konstaterer en anden

TEMA: Løn
De danske universiteter er fyldt med lektorer, som har oplevet, at deres lønudvikling er gået i stå. I anledning af de kommende overenskomstforhandlinger ses på lønrelationer

Lektoren er underlønnet 14-15
- siger ægtepar hvor den ene er lektor og den anden fuldmægtig i centraladministrationen DOBBELTINTERVIEW

Ikke nok at råbe 'lønefterslæb' 16
- siger lønforsker om universitetslærernes lønninger. Arbejdsgiverne kræver større gennemskuelighed og klarere succeskriterier, og det har fagforeningerne forsømt

Personlige fejder 19
Konflikter og personligt fjendskab er meget mere almindeligt end vi tror om de pæne akademiske miljøer, fortæller arbejdsmiljøforsker

jØ

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt JAFs, DFs og DDDs undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF
Seniorforsker Niels Erik Poulsen, DM3
Lektor Lars Kamp Nielsen,
Farmaceutforeningen
Otto Meyer, Dyr lægeforeningen
Anders Correll, Jordbrugsak.

Journalist Nynne Bjerre Christensen
Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 9 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline:

16. april 2004

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
Tlf. 33 95 97 00

Dansk Farmaceut Forening
Rygaards Allé 1
2900 Hellerup
Tlf. 39 46 36 00

Jordbrugsakademikernes Forbund
Frederiksberg Allé 3, 2. sal
1621 Kbh. V
Tlf. 33 21 28 00

Dyr lægeforeningen
Rosenlunds Allé 8
2720 Vanløse
Tlf. 38 71 08 88

Oplag: 9.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk:
Datagraf

Foto: Søren Hartvig

(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af lektor **LEIF SØNDERGAARD**,
fmd. for Universitetslærer afdelingen i DM (afd. 1)

Universitetet: Leverandør eller vidensopbygger

Der er i denne tid meget fokus på universiteternes rolle i samfundet. Tidens trend, ikke alene i Danmark men i hele den vestlige verden, er at betragte universiteterne som leverandører til samfundet af viden og kandidater, som begge dele skal opfylde samfundets umiddelbare behov.

Væk er betragtninger over universiteterne som elitære forsknings- og uddannelsesinstitutioner, hvor forskningen drives for at udvide vores videnshorisont og hvor uddannelsens fornemste opgave er at uddanne kandidater, der forstår forskningens natur.

I det "nye universitet" skal der forskes efter industriens behov og uddannes kandidater, der umiddelbart kan få et job i det private erhvervsliv. Forskningen skal prioriteres og studieadgangen skal styres, så "samfundets behov" tilgodeses bedst muligt.

Der er ingen tvivl om at alle dele af samfundet har gavn af anvendt forskning på højest niveau, og at der er brug for kandidater med den højeste akademiske uddannelse.

Det store spørgsmål er imidlertid, hvem der definerer samfundets behov? Hvem er i dette tilfælde "samfundet"; er det industrien, politikerne, borgerne? Hvem kan overhovedet forudse samfundets behov i fremtiden? Er det industrien eller forbrugerne?

Og det nærliggende spørgsmål er selvfølgelig, om det overhovedet mening at styre uddannelse og forskning? Tag for eksempel bioteknologien. Den er baseret på resultaterne af nogle få geniale forskningsprojekter udført først i 1980'erne. Senere opdagelser og anvendelser bygger på disse resultater; bevares der er gjort spektakulære opdagelser på feltet siden, men de er alle baseret på de få geniale forskningsprojekter, som ingen på det tidspunkt kunne forudse konsekvenserne af. Lidt groft kan man sige, at de oprindelige forsøg og resultater var en følgevirkning af genialitet, mens de efterfølgende resultater kunne have været udført af en hvilken som helst forsker med en god uddannelse og en intelligens lidt over middel.

Det er værdt at tænke over, når man samtidig

betænker at et stigende antal af de seneste års store anvendelsesmæssige gennembrud indenfor bioteknologien ikke kommer fra de vestlige lande, men derimod fra lande vi normalt ikke betragter som videnskabeligt særligt avancerede: Indien og Kina.

Det burde dog ikke komme som en overraskelse. Begge lande har opbygget et relativt avanceret uddannelsessystem, ganske vist kun for de få, men med et befolkningsgrundlag på over en milliard i hvert land er der nok kloge hoveder at tage af, og antallet af højt uddannede stiger derfor også eksplosivt i disse lande.

Det er derfor ganske forudsigeligt, at der meget snart vil være væsentlig flere højt uddannede i Kina og Indien end i Europa, og det er ligeså forudsigeligt, at de store fremskridt i anvendelse af bioteknologien vil komme fra disse lande. I Europa har vi simpelthen ikke højtuddannede nok til at tage konkurrencen op med befolkningsgrundlaget i disse to lande. Europa vil tabe i konkurrencen om anvendelse af den bioteknologiske forskning.

Der stilles i øjeblikket store forhåbninger til nano-teknologien som det næste næste store teknologiske gennembrud. Men også på dette felt begynder de "ny-teknologiske" aktører at røre på sig, så her kan vesten ligeledes forvente hård konkurrence om udnyttelse af teknologien.

Den eneste chance Europa og dermed Danmark har for at vedblive at være teknologisk førende, er at være først med de geniale, grundlæggende forskningsresultater, som skal føre til den teknologi, der skal erstatte bioteknologi og nano-teknologi som fremtidens teknologi. Og så ved at uddanne højt kvalificerede kandidater, som kan forstå de nyeste forskningsresultater og som er så fleksible, at de kan omstille sig efter nye gennembrud.

Men hvad den næste epokegørende teknologi bliver, kan ingen forudsige. Den kan man ikke planlægge sig til, og man kan ikke lave studieplaner, der tager højde herfor. Men vi kan forbedre vore chancer for at være med, når toget kører ved også at satse på den elitære forskning og uddannelse.

Det centrale er kravet om relevans. Sektorforskningen skal drive relevant, anvendelsesorienteret forskning og forskning med et strategisk sigte indtil højeste internationale kvalitetsniveau. Der er i den forbindelse *ikke* et modsætningsforhold mellem kravet om forskningens relevans og forskningens kvalitet, lød Videnskabsminister Sanders understregning i sidste fase af Folketingets behandling af den nye sektorforskningslov.

Sektorforskningen skal leve op til de samme kvalitetskrav som universitetsforskningen. Forskellen i forhold til universiteterne er kravet om *umiddelbar relevans* af den forskning, som sektorforskningsinstitutionerne udfører. Alle sektorinstitutioners bestyrelser skal således indgå en resultatkontrakt med sit ressortministerium, der fastlægger hvilke opgaver der udføres. Politikerne har tydeligvis haft et behov for at klargøre kompetencer, når det understreges, at resultatkontrakten skal tage udgangspunkt i institutionens *kerneopgaver*. Det understreges således, at institutionens aktiviteter ikke skal brede sig ”ud i områder uden for institutionernes fokuserede faglige profil, idet udvanding af profilen vil kunne betyde fald i kvaliteten”, som Sander udtrykker det.

En anden væsentlig forskel mellem universiteter og sektorforskning er, at sektorforskningen har rådgivning og forskning som de centrale opgaver, mens kerneopgaverne for universiteterne er uddannelse og forskning.

Klargør kerneopgaverne

Lovbehandlingen er sket uden dramatik, fordi Folketingets partier er enige.

Loven klargør sektorforskningens opgaver, bl.a. i forhold til universiteterne. Politikerne har ment, at arbejdsdelingen

mellem forskellige dele af forskningssystemet har givet en uklar opgavedefinering og det kan have medvirket til myter om sektorforskningen, bl.a. at den skulle være af mindre kvalitet end universiteternes forskning.

Lovens formålsparagraf klargør, at nu skal sektorforskningens kerneopgaver være myndigheds-, rådgivnings- og driftsopgaver på et forskningsbaseret grundlag. Sektorforskningen skal understøtte beslutninger på en lang række forskellige politikområder.

Fusioner med universiteter

Regeringen har rationaliseret sektoren ved sammenlægning mellem universiteter og sektorinstitutioner. Det betyder, at den sammenlagte enhed fremover skal omfattes af universitetslovens regler. Sektorforskningsinstitutioner er blevet en del af universitetet.

Pr. 1. januar skete der 7 sammenlægninger. Fusionerne kan dog give visse problemer i forhold til sektorforskningens myndighedsspecifikke opgaver (fx udredning, overvågning og rådgivning) under en bestemt sektorministers styring. Når ministeren således har en instruktionsbeføjelse betyder det i praksis, at denne kan diktere opgaveudførelse, hvilket i nogen grad kan være i strid med universitetslovens bestemmelser.

Dette problem kan i praksis løses ved, at loven giver mulighed for at sær opgaverne løses i et særligt center med egen bestyrelse.

jø

Se lovbehandlingsens spørgsmål og udvalgsbetænkningen på www.folketinget.dk - dokumenter under Videnskabsministeriet – lov L19.

”Godt at den sag nu er slut. Lomborg har fået langt mere opmærksomhed end han fortjener, og sagens behandling blev da også til et politisk ærinde, som Videnskabsministeriet syntes, de skulle blande sig i. Man skal jo ikke glemme, at Lomborg har et stort og taknemmeligt publikum med Politiken-redaktør Tøger Seidenfaden og regeringen i spidsen”.

Sådan lyder RUC-professor **Hans Aages** kommentar til, at sagen om Lomborgs uredelighed langt om længe er nået til vejs ende.

Udvalgene vedr. Videnskabelig Uredelighed (UVVU) vil ikke lave ny undersøgelse af Bjørn Lomborgs redelighed. Sagen er henlagt, lyder det lakonisk i en pressemeddelelse. Sagen afvises, fordi en ny prøvelse vil være for tids- og ressourcerekrævende uden at UVVU skønner at udfaldet vil være væsentligt anderledes.

At strø sand på en hundelort

UVVUs nye formand, landsdommer Henrik Waaben, giver dog klart udtryk for, at udvalget ikke mener, at den første afgørelse var sagligt set ukorrekt. Den tidligere afgørelse ”dømte”, at Lomborg havde handlet i strid med god videnskabelig skik, men at det var en formildende omstændighed, at han ikke havde handlet ”forsætligt eller groft uagtsomt”.

Lomborg klagede over afgørelsen, og videnskabsministeriet mente, at der var begået sagsbehandlingsfejl m.m. Efterfølgende tilkendegav ministeriet, at UVVUs afgørelse hermed var ugyldig.

Men UVVU accepterer ikke Videnskabsministeriets omgørelse. På tørt jurasprog konstaterer landsdommeren (*i brev af 12. marts til ministeriet*), ”at ministeriet har kritiseret UVVU for at have fulgt den høringsprocedure, som er nøje foreskrevet i UVVUs forretningsorden”, og at det er ”en helt uholdbar situation”, hvorfor Videnskabsministeriet må få lavet nogle regler, som passer til afgørelsen.

Det er en perfiditet, som på dansk betyder, at UVVU har lille respekt for ministeriets afgørelse, siger professor Hans Aage:

”Og formanden for Uredelighedsudvalget opfører sig også utrolig perfid, når han siger, at man nedlægger sagen af hensyn til Lomborg. Hermed siger han jo, at man er bedst tjent med, at der strø sand på den hundelort”.

Fokus på uredelighed

I denne tid diskuterer politikerne i Folketinget en revision af UVVU-lovgivningen.

Lomborgsag lukket

- alt imens politikerne i Folketinget diskuterer en ny uredelighedslovgivning. Men love og regler kan aldrig gardere sig mod 'ubevidst uredelige typer'. Her virker kun forskersamfundets interne selvjustits, mener professor, der har fulgt Lomborgsagen

"Offentligheden er tydeligvis delt på spørgsmålet om Lomborg. Desværre så drukner det helt, at sagens videnskabelige kerne er, at Lomborg faktisk er uredelig. Jeg har læst alt Lomborgs "miljø-forskning" og jeg har bunker af argumenter, der dokumenterer det. Manglen på redelig dømmekraft gennemsyrrer hans hovedbog, og det kan ikke udelukkende forklares /undskyldes med, at Lomborg som politolog er lægmand på de naturvidenskabelige områder", siger Hans Aage.

"Men det interessante er måske ikke Lomborgs sag. Det principielle er derimod, at sagen viser, at Uredelighedsudvalg måske hjælper på at opretholde en vis standard i nogle sager, men i tilfælde med ubevidst uredelige typer som Lomborg – nu skal jeg jo passe på injurielovgivningen – så virker systemet ikke: Her virker kun forskersamfundets interne selvjustits".

Nonsensproblemet og ideologiproblemet i samfundsvidenskaberne

Problemet med og for Lomborg er ifølge Aage, at denne ikke havde ringeste respekt for naturvidenskaben. De eksakte videnskaber har andre redelighedskriterier end samfundsvidenskaberne, der har særlige metodeproblemer, som gør det vanskeligt at skelne, ikke blot mellem saglige og politiske udsagn, men også mellem saglige udsagn og udsagn, som er helt blottet for mening. Ifølge Hans Aage kan der lokaliseres to typer problemer, dels ideologiproblemer og dels nonsensproblemer:

"Den meget spekulative tendens findes i alle samfundsvidenskaber, men **nonsensproblemet** er formentlig større i de mere bløde samfundsvidenskaber end i økonomi, hvor der normalt ikke er problemer med at skille teori fra meningsløst sludder og vrøvl", siger han.

Men **ideologiproblemet** findes også i de eksakte økonomiske videnskaber, konstaterer Aage, der selv er nationaløkonom. Det foregår, når økonomisk teori bliver en retfærdiggørelse af politiske og økonomiske interesser. I dag er de fremherskende økonomiske teorier kendetegnet ved at være nyliberale, og de betoner således rationelle valg og incitamenter m.m.

"Dette fremføres nogle gange med en sådan selvfølgelighed, at økonomer i stigende grad udtaler sig om ting, de ikke har forstand på, fx når økonomisk teori anvendes med det formål at gøre priori-

teringer mere rationel, fx i sundhedøkonomi, miljøøkonomi og kunstøkonomi. Og en parallel er, når Lomborg ukritisk anvender cost-benefit analyser på klimaet og drivhuseffekten m.m.", siger professoren.

Beskyttelse af enkeltpersoner

Og her er han så ved sin pointe: Løsningen er ikke større kontrol og barskere redelighedsudvalg, der skal skride ind over for nonsensproblemet eller ideologiproblemet. Det er primært videnskaberne selv, som skal opretholde redeligheden. Det kræver bedre uddannelse og indsigt i videnskabens standarder. Og så må man sætte sin lid til forskerverdenens selvstyre og den interne kollegiale kritik. Det mest virksomme til at opretholde redelige standarder er intern kollegial kritik og socialt pres blandt fagfolk.

"Du kan tro, det fungerer i forskersamfundet. Hvis man er så uheldig at have gjort noget virkelig forkert, så ser folk skævt til én, og man får røde ører. Der er sådan et pres for at være klog. At dumme sig og blive hængt ud, er der ingen normale forskere, som har lyst til. Derfor fungerer denne kollegiale kontrol i langt de fleste tilfælde", siger Hans Aage.

Hans Aage siger hilser det dog velkomment, at lovgivningen og reglerne omkring UVVU strammes op. Der er næppe nogen, som kan have noget imod, at uredelighedsudvalget påtaler *eklatante forhold* som videnskabeligt tyveri, opdigtning af forsøgsresultater, forfalskning af citater eller svindel med akademiske titler.

"Udvalget kunne have en funktion ved at beskytte enkeltpersoner, som fx dengang i 1994, hvor en dr.scient. fra KU fik frataget sin doktorgrad - en sanktion, der var helt ude af proportion med hendes marginale forseelse. Hun havde ikke lavet tyveri, men havde i dovenskab sparet lidt rutinearbejde ved at skrive af. Hun blev straffet hårdt, fordi gadens parlament – godt hjulpet af en kampagne i Weekendavisen – førte heksejagt. I en sådan sag kunne UVVU måske have sørget for en langt mere retfærdig udgang ..."

jø

Henvi sning: Hans Aage: "Uredelighed, fri debat eller rent nonsens?" (Tidsskriftet Økonomi og politik).

Advarsel mod gymnasierereformen

Naturvidenskab og teknisk videnskab er bekymret for, at reformen vil medføre en niveausænkning på deres områder. Skræks scenariet er, at studentermassen bliver alt for uensartet

Gymnasierereformen vil øge rekrutteringsproblemerne for de tekniske og naturvidenskabelige videregående uddannelser. Dels vil færre vælge en naturvidenskabelig studieretning, når de allerede skal træffe beslutningen i 9. klasse, dels vil de mange forskellige studieretninger på landets gymnasier betyde store forskelle i det faglige niveau, når eleverne begynder på en videregående uddannelse. Det er hovedkonklusionen i en rapport fra Akademiet for de Tekniske Videnskaber (ATV).

Den udtalte ambition med gymnasierereformen er, at den skal styrke naturvidenskaberne. Og da hovedproblemet er, at der skal rekrutteres flere unge til disse områder på universitet, skal alle unge i fremtidens gymnasium have naturvidenskabelig viden som en del af deres almindelige uddannelse:

”Det er såmænd en udmærket ambition, men problemet er, at det kan gå ud over de studieforberevende kvalifikationer. Alt andet lige er der en fare for, at de vil starte på et lavere vidensniveau end i dag. Og hvis vi fastholder indgangsniveauet på universitetet kan vi både få problemer med at for få søger ind og med, at dem der søger også er ringere kvalificerede”, forklarer Århus Universitets naturvidenskabelige dekan, **Erik Meineche Schmidt** der har været med i arbejdsgruppen bag rapporten.

Flere behøver suppleringskurser?

”Det vil være en uheldig udvikling, hvis flere studenter må gennemgå suppleringskurser for at opnå et tilstrækkeligt udgangspunkt for at kunne starte på en teknisk, naturvidenskabelig eller sundhedsvidenskabelig videregående uddannelse”, hedder det blandt andet i rapporten.

ATV-rapporten advarer mod, at den nationale studentereksamen er truet, hvis kun de få fag på A-niveau samt matematik og engelsk på B-niveau sikres et

nationalt niveau via en landsdækkende skriftlig eksamen.

”Skræks scenariet er, at studentermassen bliver alt for uensartet, fordi de har for fagligt uens kvalifikationer. Hvis det ikke kan lade sig gøre at etablere en tilfredsstillende landsdækkende standard, og niveauet derfor bliver alt for uensartet, så må vi som nødløsning ty til adgangsprøver”, forklarer Meineche.

Efterlyser veldefineret afgangsniveau

”Vi har prøvet at råbe politikerne – herunder Undervisningsministeren – op før reformen blev besluttet. Men forgæves”, siger dekanen.

Reformen indføres fra sommeren 2005, og for dekanen er det vigtigste, at der allerede nu etableres en dialog mellem Undervisningsministeriet, amterne, gymnasieledelserne og universiteternes naturvidenskabelige fakulteter for at få klare retningslinier for kravene til en naturvidenskabelig studieretning, der kan give direkte optag på alle tekniske, naturvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige uddannelser.

Meineche: ”Det almene har fået sit i reformen. For os gælder det om at få lavet et veldefineret grundlag for niveauet, som vi kan arbejde ud fra”.

ATV: Flere penge til reformen

Politikerne har understreget, at gymnasierereformen skal være ”udgiftsneutral”. Det undrer ATV, at politikerne vil have fremmet naturvidenskab og teknisk videnskab i grunduddannelserne, men at de ikke vil betale for det:

”Det er dog svært at se så store ændringer indført på landets gymnasier uden midler til at understøtte ændringerne ... Derfor bør reformen fra politisk hold sikres en finansiel opbakning, som står mål med reformens intentioner”, siger ATV-rapporten.

(se www.atv.dk)

International med komm

Danske universiteter skal først og fremmest være velfærdsgode og ikke være salgschefer. Det er en af de vigtige bud fra Singapore er ligeså vigtig som en fra

Internationalisering er et af tidens buzzwords på de danske universiteter. Men spørgsmålet er, hvilke forventninger, der gemmer sig bag begrebet. En artikel i Mandag Morgen (15. marts) kritiserede universiteterne for at være for sendrægtige på alle områder: For få kurser på engelsk, manglende kursusbeskrivelse på engelsk og manglende overblik over de udbudte kurser. Danske universiteter halter gevaldigt bagud i bestræbelserne på at blive en international spiller, fremgik det af artiklen.

Men de danske universiteter mener ikke, at præmisserne er rigtige. Det har aldrig været meningen, at danske universiteter skulle være en global spiller, som skulle tilbyde alverdens studerende en fornuftig uddannelse i konkurrence med de bedste tyske, franske og engelske universiteter.

”Hvis præmisserne var, at vi skulle være internationalt konkurrencedygtige, så laver vi et rigtigt dårligt stykke arbejde. Hvis vi ligeså vel skulle servicere den studerende fra Litauen som den fra Dragør og uddannelse var en vare, der skulle afleveres internationalt, så var det til dumpekarakter. Men det skal vi ikke i øjeblikket – vi er et nationalt universitet, der skal servicere danske studerende, for hvem uddannelse er et velfærdsgode”, mener John E. Andersen, international chef på KU.

Tusk-handel

Han mener det er en misforståelse, hvis internationalisering kun opfattes som det at have engelsksprogede kurser og tiltrække udenlandske studerende til danske universiteter. For selv om det er attraktivt med flere internationale studerende, så er det ikke kun det, der menes med internationalisering.

”Vi har ikke vores ansøgningsskemaer liggende på nettet, for det skal ikke være let at søge KU på den måde. Når vi har fundet en partner og har en aftale, så hjælper vi og søger visum osv., men vi gør det ikke ud i den blå luft. Vi vil sikre os, at vi får de bedst kvalificerede studerende.”

Han beskriver den nuværende tilgang af udenlandske studerende som en ”tusk-handel”, dvs. en naturalieøkonomisk udveksling af studerende mellem universiteter. Det helt overvejende flertal af KUs internationale studerende er udvekslings- eller gæstestuderende.

John E. Andersen er af den opfattelse,

alisering ikke lig ercialisering

nest tilbyde danske studerende en god uddannelse som et
på et internationalt marked for uddannelse, hvor en studerende
Dragør – hvis bare pengepungen er stor nok.

at internationalisering på danske universiteter ligger i nogle andre aspekter, nemlig at skabe et internationalt miljø og at tilbyde fag, der er internationalt orienterede i deres indhold.

”Internationaliseringen handler ikke om en kommercialisering og globalisering. Det handler jo om at internationalisere sine uddannelser. Jura er et meget nationalt fag, men vi har formået at lave en masse interessante tilbud indenfor international ret og EU-ret, hvor det internationale er i fokus. Det samme kan ske indenfor historie og økonomi. Og man kan internationalisere sit campus ved at sørge for, at udlændinge og danskere studerer sammen. Det er fornuftigt nok. Men vi gør det, fordi vores danske studerende skal have en kompetence, så de kan arbejde med deres fag i en international kontekst,” siger han.

Deri er Henrik Toft Jensen, rektor på RUC og formand for Rektorkollegiets internationale udvalg, enig.

”Vi vil gerne tilbyde flere hele uddannelser til internationale studerende. Men vi gør det først og fremmest for at give vores egne uddannelser et tydeligere internationalt aspekt til gavn og glæde for vores danske studerende,” siger han.

Brain-drain og-gain

Et stigende antal danskere tager hele deres uddannelse i udlandet – i 2002 i alt

4500 – mens der kun var 1500 udlændinge, der i 2002 tog en hel uddannelse i Danmark. De fleste udlændinge bliver ikke i Danmark. Og selv om to tredjedele af danskerne kommer hjem igen, så er tendensen god nok: Der skal flere udlændinge til Danmark, hvis regnskabet skal balancere. Og derfor er der også enighed om, at der skal tilbydes flere hele engelsk-sprogede uddannelser.

”I øjeblikket flytter vi ikke ligeså mange hjerner hertil som udlandet tager fra os, og antallet af udlændinge på vores Ph.D-skoler er uhyggeligt lavt. Vi kan og vil jo ikke stavnsbinde danskerne, men vil kan skabe nogle vilkår, som tiltrækker de bedste udlændinge,” mener John E. Andersen.

Henrik Toft Jensen er heller ikke interesseret i at holde på danske studerende med udlængsel, men mener alligevel, at i og med at danske universiteter bliver mere attraktive for udlændinge, så bliver de det også for danskerne.

”De danske universiteter skal have tilbud, der gør, at de danskere, der tager til udlandet for at få det internationale perspektiv, overvejer, om det perspektiv delvist kan opnås i Danmark,” siger han.

Betalings- uddannelser i Danmark

I øjeblikket er uddannelse gratis i Danmark, også for udlændinge – på lånt tid?

Danmark giver en vare væk, som for eksempel i England koster mellem 30.000 og 100.000 kr. om året – afhængig af om de studerende kommer fra EU-lande eller ej. Der er i øjeblikket ikke tilstrækkeligt mange engelsksprogede uddannelser til, at danske universiteter for alvor tiltrækker studerende. Høje leveomkostninger, høj husleje og koldt klima er også med til holde sociale shoppere væk. Men hvad skal der ske den dag, hvor danske universiteter tilbyder mange engelsk-sprogede uddannelser?

”Vi bør under alle omstændigheder have en forpligtelse til at uddanne studerende fra nogle af verdens fattigste lande og være med til at kompetenceopbygge,” siger RUC-rector Henrik Toft Jensen, der dog er åben overfor betaling for studerende, der kommer fra andre nationer.

”I øjeblikket er vi i en opbygningsfase hvad angår hele uddannelser på engelsk og der mener jeg ikke, det er en god løsning at kræve betaling. Det vil ikke øge attraktiviteten. Men situationen er måske anderledes om fem år, hvor det er ordentligt i gang,” siger han.

John E. Andersen erkender, at situationen er uafklaret.

”Det er ikke nogen lykkelig situation i dag, hvor der ikke rigtig er nogen politik på området, men hvor de internationale studerende i princippet kan komme og tage uddannelse gratis og så rejse væk igen med deres grad. Det er da absurd, for hvad glæde har Danmark af det? I det øjeblik, vi har hele uddannelser på engelsk, så kan vi ikke køre det på den dér Frode Fredegod-måde,” siger han.

”På den anden side ville jeg da være ked af det, hvis gebyrer for udlændinge blev en trojansk hest; at det kunne blive den bagdør, der indførte gebyrer generelt på undervisning i Danmark,” siger han.

nbc

Offentlige forskningspenge til industriens udvikling?

Det strategiske forskningsråd er en nyskabelse i det danske forskningssystem. Rådet skal medvirke til at fremme et større offentligt / privat samarbejde, men betyder det 'anvendelsesorientering' i prioriteringerne?

"Regeringen signalerer et ønske om et større offentligt / privat samarbejde, og oprettelsen af det strategiske råd er da et udtryk for et ønske om større anvendelsesorientering. Men jeg vil gerne understrege, at der ikke slækkes på kvalitetskravene", siger den nye formand for det strategiske forskningsråd, **Peter Elvekjær**, der er forskningsdirektør i Grundfos.

Nogle advarer mod, at politiske og erhvervmæssige interesser hermed vil få større indflydelse på bekostning af de 'fagligt-saglige' hensyn i det strategiske forskningsråd?

"Det er ikke noget kvalitetskrav i sig selv, at et projekt er anvendelses- eller produktionsrelateret; det skal også have nogle bredere udviklingskvaliteter. Og selv om jeg selv kommer fra den private sektor, Grundfos, så må man ikke opfatte mig som eksponent for, at den private sektor skal ind og styre placeringen af forskningsmidlerne i fremtiden".

Det strategiske råd og de frie forskningsråd

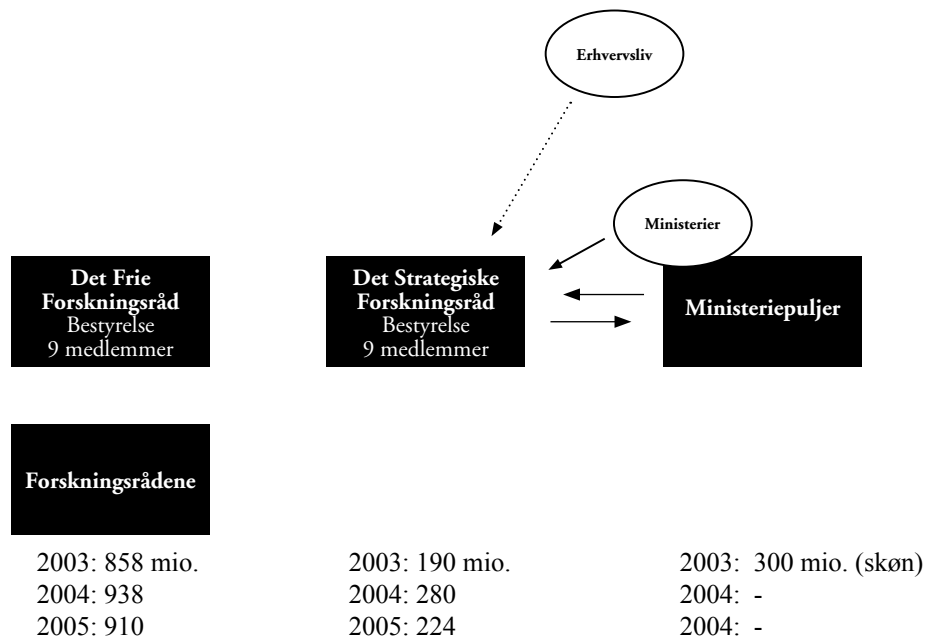
Forskningsdirektøren er sat i spidsen for det strategiske forskningsråd, der i 2004 har fået 280 mio. kroner til fordeling. Lyder beløbet ikke så stort (de frie forskningsråd har til sammenligning 938 mio. kr.) så får det strategiske råd til gengæld stor indflydelse, fordi rådet også skal rådgive om udmøntning af "de særlige ministerie-strategiske puljer", som hidtil har været ministeriernes egne pengekasser. Og i den kasse kan der ligge mellem 200-500 mio. kroner – alt efter, hvordan systemet vælger at rubricere "andre større tilskudspuljer".

I dag er den relative fordeling af bevilninger mellem det strategiske forskningsråd og de 'gamle' frie forskningsråd 1/3.

"Det strategiske forskningsråd håber selvfølgelig på at få en stigende pulje penge. Det skal ikke være på bekostning af de frie råd, men jeg håber da på, at fordelingsnøglen mellem rådene vil komme tættere på hinanden".

Mere fokus på anvendelse

Fremover bliver det muligt for rådgivningsfirmaer og andre private aktører at søge penge på linie med universiteter og sektorinstitutioner. Det er en følge af oprettelsen af det nye strategiske forskningsråd:

(Note: Skønnet over de ministerielle puljer er baseret på forskningens finanslov samt det offentlige forskningsbudget 2002).

"Det har faktisk altid været sådan, at private også kunne søge forskningsrådene, og det er da også sket i samarbejdsprojekter om fx vindkraft. Men i det strategiske råd har vi ingen planer om, at den private ansøgningsmasse bare skal stige som et mål i sig selv", forklarer Elvekjær.

"Men det er da rigtigt, at nye struktur for forskningsrådene er på den måde udtryk for en større forståelse for, at de offentlige forskningspenge skal være mere fokuserede på videns-opbygning og -anvendelse i produktionen, så danske virksomheder kan konkurrere med udlandet".

Erhvervslivets lyst til at styre?

I disse år presser erhvervslivet på, for at der skal ske en større styring og målretning af den offentlige forskning. Man kunne få det indtryk, at erhvervslivet forventer, at det offentlige skal betale for deres forskning, og at det forventes, at fx det strategiske forskningsråd skal bruges til at kanalisere penge ind i meget specifikke udviklingsprojekter, der skal rettes mod konkret produktion?

"Så naive tror jeg ikke, at de er. Men man kunne også vende det om. Jeg tror ikke, man bruger så meget tid på den slags i små eller mellemstore virksomheder, desværre, for det er da bedre at stille

urimelige krav end at være ligeglad. Jeg ville tage det som et positivt udtryk for dynamik, hvis vi i højere grad blev stillet over for den slags krav – men dermed ikke sagt, at vi ville kunne imødekomme ønskerne i det strategiske forskningsråd".

Forskningspolitik lig med erhvervspolitik

Regeringens forskningspolitik betoner igen og igen, at de offentlige forskningsindsatser skal være mere rettet mod erhvervslivet og mod "anvendelsesorientering". Skal forskningspolitik være erhvervspolitik?

"Hvis der med spørgsmålet menes, at forskningen kan føre til samfundsmæssig værditilvækst, så ja. Og hvis det betyder, at vi skal være bedre til at udvikle forskningen erhvervmæssigt, så ja. Men det er ikke et forsøg på at styre universitetsforskningen, for jeg oplever, at hvor samarbejdet med den private sektor for ti år siden var tabuiseret, så foregår det helt naturligt mange steder i dag. Udpegningen af bestemte indsatsområder er ikke bare en styring af de offentlige forskningsmidler. Det er også et vink til de danske virksomheder, at de skal satse og hvor de skal satse", siger han.

SF'er: Flere penge til teknisk videnskab

Nye forskningspenge skal især gå til teknisk videnskab, mener Anne Grete Holmsgaard. Men er det ikke mere politik fra en tidligere DTU-direktør end fra SF's forskningsordfører?

Flere penge til teknisk videnskab.

Det var den overraskende melding fra **Anne Grete Holmsgaard**, da hun deltog i Forskningsstyrelsens konference "Det Nye Forskningsrådssystem – visioner og udfordringer." *Men hvorfor lige teknisk videnskab?*

"Hvis man ser i Forskningsstyrelsens statistik over FoU-udgifter, så er teknisk videnskabs andel faldet, og det er uhyre problematisk. Tek-området spænder over mange af de områder, hvor vi har brug for at forskning og udvikling hænger sammen. Vi har rasende brug for forskning indenfor energi- og miljøteknologi, dels på grund af miljøproblemer og dels fordi der ligger et stort potentiale i at produktudvikle energiområdet. Ellers bliver vi med at bruge "bæredygtig udvikling" som sådan et *festord*. Og det er ligeegyldigt, hvis der ikke er tilstrækkeligt mange, der forsker i, hvordan man laver gode, holdbare løsninger indenfor alt fra gylleseparering, over spildevand til alle de potentialer, der ligger i endnu ikke udnyttede energiformer," forklarer Anne Grete Holmsgaard.

Men jordbrugs- og veterinærvidenskabs andel er jo også faldet?

"Ja, og det er da mindst et lige så stort problem. Vi er nødt til at tænke i økologisk landbrug, mere naturskånsom drift, både i jordbruget og i dyrebruget. Det er uacceptabelt, at vi baserer os på at få vores fødevarer gennem mishandlede dyr. Og det kræver meget forskning. Økologisk landbrug er meget arbejdskraftintensivt, men alligevel har man ikke satset særligt på udvikling på maskiner, der kan rense op mellem rækkerne".

Ikke humaniora-hader

På konferencen lød det som om Holms-

gaard talte for en omfordeling af penge fra de andre hovedområder (fx humaniora) til teknisk videnskab. *Men hvem skal i praksis betale, hvis det skal være et nul-sumsspil?*

"Jeg mener ikke, det skal være et nul-sumsspil. Alle erklærer jo, at de går ind for Barcelona-målsætningen og det kan kun lade sig gøre, hvis der bliver tilført ressourcer. Jeg er ikke på jagt efter områder, der skal nedskæres, jeg ikke en humaniora eller samfundsfagshader. Jeg mener, man må gøre sig nogle overvejelser om det her og ikke bare lade sig bestorme af de *modeord*, som regeringen bruger, altså nanoteknologi, bioteknologi og informationsteknologi. Frem for at stille spørgsmålet: Hvad er det for særlige områder, vi vil udvikle vores forskning på? Regeringen tænker jo slet ikke i bæredygtighed."

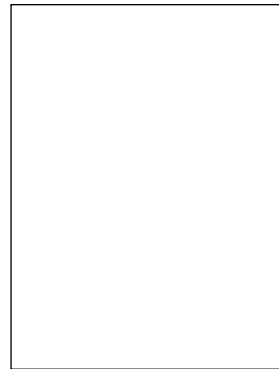
Holmsgaard er tidligere DTU-direktør og det kunne måske forklare hendes særlige interesser i teknisk videnskab. *Men er partifællerne i SF enig i hendes synspunkter?*

"Vi er ikke uenige om det, vi kæmpede faktisk ret hårdt i UMTS-forhandlingerne for det. Jeg er i hvert fald ikke blevet stemt ned i mine synspunkter i gruppen. En ordfører har altid stor indflydelse på sit område, men jo ikke mere, end at et flertal i gruppen kan sige: Hov, det hér er ikke vores linie," svarer hun.

Forskningspolitik bliver til erhvervs politik?

Risikerer man ikke at forskningspolitik bliver erhvervs politik på denne her måde?

"Der vil jo altid være nogle tråde mellem erhvervs politik og forsknings politik, fordi noget af forskningen vil omsætte

Anne Grete Holmsgaard

sig i en produktudvikling. Men jeg mener ikke, at man kan lave en snæver kobling og sige, at det er et lineært forløb: Man fylder ind hér og får dét ud i den anden ende. Sådan er forskning jo ikke. Men vi er faktisk meget positive overfor at sikre en ordentlig, dynamisk erhvervsudvikling, og det er da grundlæggende okay, at man tjener penge på forskningsresultater. Det ville da være en ulykke andet."

Erhvervsudvikling er bare ikke noget, SF normalt er særligt optaget af.

"Nah, måske er jeg også mere optaget af det, end den gennemsnitlige SF'er. Men jeg er nu engang meget optaget af, hvad vi skal leve af i de kommende år. Jeg vil da nødig leve i et land, hvor man kun diskuterer, hvordan man skal fordele pengene og ikke diskuterer, hvad vi skal leve af," slutter Anne Grete Holmsgaard.

nbc

Forskere er fra Venus – journalister er fra Mars

Sådan virker det i hvert fald af og til. Men journalistik og samfundsforskning er ikke så langt fra hinanden, lød det på konference om formidling. Forskerne skal bare være mindre naive og kende mere til mediernes fødekæder

Journalistik og samfundsforskning ligner på mange måder hinanden, men forventningerne fra de to grupper er meget forskellige.

”Journalisterne mener, at forskerne bare skal levere *soundbites* til igangværende historier. Forskere mener, at journalister bare skal holde mikrofonen, når forskning formidles,” siger **Anker Brink Lund**, professor på SDU.

Samfundsforskere bliver i stigende grad brugt i medierne, men kun sjældent med deres egen forskning. De fleste interviews er om emner, der har perifer tilknytning til forskerne – og hvordan tackler man det? Hvordan får man mere egen forskning i medierne? Og hvordan undgår man at blive brugt på en forkert måde af journalisterne?

Det var nogle af emnerne under konferencen ”Formidling af samfundsforskning: Dilemmaer og strategier for gennemslagskraft,” som SSF holdt i begyndelsen af marts. En konference, som skulle bringe journalister og forskere tættere på hinanden og åbne nye formidlingsveje for forskerne.

”Samfundsforskeren har denne lidt naive tro på, at formidling er en distributionspumpe i medierne. Medierne skal bare give os spalteplads og lov til at tage alle de forbehold, vi vil,” siger Brink Lund, og understreger, at sådan arbejder medierne ikke.

Journalisterne har på deres side til gengæld en forventning om, at eksperten siger det, journalisten gerne vil høre. Vinklen er udtænkt på et tidligt tidspunkt og historien ruller, når eksperten bliver ringet op. Forskerne kommer simpelthen for sent ind i forløbet, og får ikke nogen indflydelse på valget af historie.

Tænk i nyheder

At komme hurtigere ind i fødekæden på idé-udviklingsstadiet kræver et systematisk samarbejde med journalisterne. Det skal være en handelsrelation, hvor man både giver og tager.

”Man skal sige til journalisten, når man bliver ringet op: Det vil jeg gerne kommentere, men jeg har også en anden historie, som vi måske kan tale om om 14 dage. Og det er bedst, hvis man kan tilbyde mediet historien solo,” siger Anker Brink Lund og tilføjer, at det ikke nytter noget at sige, at man har en nyhed om

halvandet år. Og der skal som udgangspunkt være en nyhed, der adskiller sig fra allerede kendt viden, i stoffet.

”Forskere skal ikke være naive: Man kan ikke gøre loven til vegetar, og journalister vil altid gå efter nyheden. Journalisterne sidder som udgangspunkt ikke og venter på dit store forskningsprojekt”.

Husk:

- Det tager tid at arbejde med journalister. Tre kvarters samtale bliver ofte til tre linier.
- Journalisterne stoler på din faglighed og professionalisme – bare fortæl dem konklusionerne.
- Tænk medievalget bredt. TV-avisen laver næsten ingen selvstændige historier, men det gør fagblade, regionalblade og dagblade.
- Tænk på din medvirken i en artikel som en retssag: Man skal passe på, hvad man udtaler sig om – og hvem man vidner imod.
- Journalister vil gerne bruge nye eksperter, men ved sjældent, hvem de er. Hjemmesider med ekspertdatabaser ville øge samarbejdet mellem presse og forskere.
- Kontakt gerne journalister uopfordret med egen forskning, og fokuser på, hvad det nye og vigtige er.

Stor troværdighed

Journalist **Martin Krasnik** fra DR2s Deadline mente ikke, at formidlingsvejen skulle nå dertil, at projekter på universitetet udelukkende bliver lavet med henblik på, at de skal formidles og være interessante.

”Men det er heller ikke nødvendigt, for vi synes ofte det samme er interessant,” mener han, der efter eget udsagn er storforbruger af samfundsfaglige forskere i Deadline. Han mener, der er stor kompetence og viden at finde blandt danske forskere og derfor bruger Deadline dem ofte.

”Der er en stor autoritetstro overfor

dem, der virkelig ved noget: Intet andet sted kan man opleve, at et standpunkt, efterfulgt af ’siger forsker,’ i den grad bliver taget for gode varer. Det bliver næsten taget for pålydende i Danmark,” siger Krasnik.

På minussiden er det derimod en TV-journalists værste mareridt, at forsker ofte starter med at bruge fire minutter på at præcisere, definere og sige: Lad mig først lige...

”Forskere er pissebange for at gå på kompromis med fagligheden. Og det er også okay, men vi stoler faktisk på, at jeres metoder er i orden og arbejdet er godt nok. Bare forklar os konklusionerne”.

Mangler nye forskere

Ifølge Mandag Morgens undersøgelse fra 2003 står tre procent af samfundsforskerne for 43 procent af medieomtalen i 2001. Dette er et problem både for forskerne og journalisterne. Men ifølge Martin Krasnik vil medierne meget gerne have andre end Tordenskjolds soldater i den varme stol.

”Men der er et meget lille pres fra den store mellemgruppe af forskere. Der er hårdt brug for nye forskere og samfundsgeneralister, der kan tale om andet end det, de lige sidder og forsker i,” siger Krasnik til skuffelse for dem, der helst kun vil formidle egen forskning. Men egen forskning vil han nu også gerne høre om: ”Der er cirka ti forskere, der jævnligt sender synopsis til redaktionen og efterlader os telefonnumre, hvis de er ude af landet. Det kunne flere godt gøre”.

En del af løsningen på problemet med de usynlige forskere kunne være en udførlig ekspertdatabase, hvor journalister selv kan søge efter folk med viden om specifikke områder.

”Vi brugte for eksempel tre uger på at finde én, der vidste noget om Haiti. Og det problem kunne man løse ved at gøre som i England: På London School of Economics’ hjemmeside er der hver dag en spalte med dagens nyheder og derefter mobilnumre på de tre eksperter i huset, der ved noget om det.”

I følge Martin Krasniks erfaring er det i øvrigt SDU og Handelshøjskolen i København, der er bedst til at sende nye forskere ud i medierne.

Formidlingsforpligtelse kan føre til pop

Derfor må der indarbejdes standarder, så forskningsværdi ikke måles på optræden i medierne, men på relevans, siger Rektorkollegiets formidlingsgruppe. Men forskerne skal også blive bedre til at skærpe budskaberne, så publikum ikke gaber kæberne af led

Administration, undervisning, forskning, og nu også formidling. Universitetsansatte går en fremtid i møde som tusindkunstnere, der skal kunne lidt af det hele. Der følger hverken tid eller penge i halen på kravet om formidling, og kravet er bredt og uspecifikt formuleret i loven - men formidles skal der. I alt lige fra videnskabelige magasiner til læserbrevens spalter. Forskerne skal ikke bare gøre sig gældende i internationale forskermiljøer, de skal også være synlige i den offentlige debat, hvor deres viden skal komme folket til gavn.

I den nye universitetslov indgår kravet om formidling på linie med kravet om forskning og undervisning. Spørgsmålet er så, hvad dette krav kommer til at betyde for valget af forskningsområder. **Claus Holm**, kommunikationschef på DPU, advarer mod en udvikling, hvor forskerne vælger emner alt efter, hvad der er mest sexet.

"Efter som man næppe vil se større forskningsbevillinger, så bliver man næsten tvunget til at gøre sig til i andre sammenhænge og på måder, som er uvante," siger Claus Holm. Han understreger, at han er tilhænger af forskningsformidling, men ser et problem i synliggørelse for dens egen skyld.

"Hvis formidlingen i sig selv bliver det bærende, og man skal prøve at dreje enhver begivenhed på et universitet til, at hér sker der noget, eller her er en nyhed, så er det falsk varebetegnelse. Hver forsker har ikke noget, der er værd at høre på hver dag. Altså, det der foregår på et universitet kan jo godt være underholdende og spændende, men det er bare ikke hele historien: Det er også hårdt arbejde, kedelige artikler og forskningsprojekter, der fuser ud, fordi tesen ikke holder," siger Claus Holm.

Journalister og spindoktorer risikerer at få større magt på universiteterne end godt egentlig er for forskningens kvalitet:

"Måske bliver journalister de nye *peer-review'ers*, fordi det er dem, der kommer til at afgøre, om noget er interessant. Rådgivere og spindoktorer er jo nært forbundet med den moderne politik, og hvis de også forbinder sig nært med forskningen - og hele tiden skal legitimere sig overfor en målgruppe - så mister forskningen sin selvstændighed. Også i forhold til at få nye idéer, som

ikke har en umiddelbar nytteværdi, men måske kunne få det på længere sigt. Jeg synes, journalisterne i høj grad spiller førsteviolin pt," siger Claus Holm, der efterlyser en diskussion af, hvor hurtigt forskningsresultaterne skal kunne være anvendelige for verden udenfor universiteterne. For det meste forskning bliver i princippet anvendeligt på et tidspunkt - spørgsmålet er bare hvornår.

Formidling skal måles på relevans

Professor på Handelshøjskolen i København, **Flemming Poulfelt**, der er formand for Rektorkollegiets formidlingsgruppe, deler ikke helt Claus Holms skepsis. Han er ikke bange for, at forskningsområder vil blive nedprioriteret af den grund.

"Jeg tror i hvert fald ikke, at det er formidlingen, der kommer til at styre det. Men det kan være andre ting, for eksempel mere sponsoreret forskning eller særlige indsatsområder, der betyder, at det trækker i en bestemt retning. Jeg tror, at 99 procent af forskerne går efter sagen og det, der interesserer dem og på det rigtige metodologiske grundlag. Og ikke efter at tjene særlige interesser," siger Flemming Poulfelt, der er enig i at kommunikationsfolk ikke skal spille hovedrollen.

"De skal hjælpe forskerne til at formulere budskaberne klarere. De skal være *faciliterende* i nogle processer, frem for at de bliver de kommunikerende," siger han. Han mener, at man skal fokusere mere på, at forskningsformidling er mange forskellige ting.

"Der er en tendens til at anskue det meget ensidigt, diskussionen er præget af offentligheden, deltagelse i avisartikler og TV-interviews, men det er kun en meget lille del af det. Forskningsværdi manifesteres ikke gennem den brede formidling til offentligheden, det handler mere om legitimitet. Værdien kommer i kraft af formidling til de målgrupper, der har relevans og som kan drage nytte af forskningen. Men det hører man måske knapt så meget om," siger Flemming Poulfelt, der mener det er overdrivelse, når det fra politisk side hævdes, at formidling handler om at nå ud til Maren i Kæret.

"Der skal desuden sondres mellem at lave forskningsformidling og deltagelse i den offentlige debat. Jeg opfatter det ikke som forskningsformidling, at jeg udtaler

mig til pressen om sammenlægningen af kommunerne, det gør jeg på baggrund af min faglige viden. Men hvis jeg får penge i tre år af SSF til et projekt, så har jeg en forpligtelse til at bringe min forskning i spil i forskellige sammenhænge. Det kalder jeg forskningsformidling".

Men hvad med det svært formidle-lige?

Han henviser også til en misforståelse om, at for eksempel Handelshøjskolens formidlingspris går til dem, der er oftest i medierne. Det gør den nu ikke, men gives til dem, der har *nye vinkler* på, hvordan forskningsprojekter kan formidles på nye og effektive måder. Forskningsformidlingen skal indtænkes tidligt, og der skal både laves en forskningsplanlægning og en formidlingsplanlægning.

"Og det er ikke kun til offentligheden. Forskerne skal også være bedre til at skærpe budskaberne for eksempel på forskerkonferencer, for hér er der en del, der gennem tiderne har gabt kæberne af led."

Men kan man ikke forestille sig, at formidlingsiveren bliver drevet så vidt, at forskningsområder bliver politisk nedprioriterede, fordi vi aldrig hører om dem?

"Man kan godt forestille sig, at der er ting vi aldrig hører om. Men hvis man går forskerne på klingene, så viser det sig, at de har masser af samarbejder og formidling rundt omkring i verden. Så på forskningsfronten er de gode - og så skal man måske stikke piben ind."

Hvis formidlingsopgaven løses fornuftigt, og man finder en balance mellem forskningsformidling og deltagelse i den offentlige debat, så kan det blive en fordel for forskningen, mener han.

"Man kan da håbe, at forsknings-samfundets legitimitet øges, at der bliver større opmærksomhed på, hvad der sker i den universitære verden. Det kan skabe større offentlige bevillinger, men kan også give midler fra andre steder, private virksomheder og fonde. Hvis Danmark skal leve af viden fremover, så passer det jo meget godt: Vi skal opgradere, men også samtidig synliggøre, hvorfor man skal opgradere."

Netværk dikterer dagsordenen

- viser forskningsprojekt om politiske beslutningsprocesser. Historien om, hvordan forsørgelsespolitik blev omformet til aktiveringspolitik kan også give en flig til forståelsen af, hvordan politikken om brugerbetaling på universiteterne vil udformes i de kommende år

"Forskerne er nogle af spillerne i de politikskabende netværk, hvor de indgår på linie med embedsmænd, repræsentanter fra interesseorganisationer, og visse politikere. Sammen er denne gruppe aktiv – ofte gennem debat i offentligheden – når der skal formuleres nye og svære løsninger på store samfundsproblemer. Det sker i et mere eller mindre formelt netværk, der skaber en række fælles begreber, forståelser og forestillinger, som i et senere forløb muliggør forhandling og i sidste ende kompromisdannelse".

Professor Jacob Torfing har – som led i Magtudredningen - forsket i disse netværks rolle i kontroversielle beslutningsprocesser.

Han ærinder at problematisere den gængse politikopfattelse, som siger, at politik formuleres på Christiansborg, og har form som en åben, interessebaseret magtkamp.

Torfing har undersøgt, hvordan den danske aktiveringsreform blev gennemført. Op gennem 1990'erne besluttede et stort flertal i Folketinget, at passive overførselsindkomster skulle afløses af ret og pligt aktivering. Men det var ikke noget, som politikerne selv fandt på fra den ene dag til den anden. Bagved lå års politikformulering i brede forhandlingsnetværk, hvor politikerne spillede en marginal rolle.

Forskernes rolle i velfærdskommissionen

Forskerne spiller en vigtig rolle i forhold til den problemdefinition, der finder sted i netværket. De fungerer i kraft af problemsætningen som mediatorer, der får netværksdeltagerne til at snakke sammen. Men de er også med til at afgrænse spillerummet for mulige løsninger. Hvordan og hvor meget de forskellige parter i netværket bidrager til kompromisdannelsen varierer.

Forskerne havde i kraft af deres definitionsmagt stor indflydelse på konsensusdannelsen omkring aktiveringspolitikken, og der var tilmed forskellige faglige opfattelser på banen (fx nyliberale 'Århusøkonomer' og Ålborgensiske arbejdsmarkedsforskere).

Forskerne spillede tilsyneladende ikke nogen rolle i tilfældet med universitetsreformen fra 2002, hvor interessegrupper og embedsmænd trak i trådene. Men når det gælder det kommende spil om brugerbetaling på universiteterne, så har de økonomiske vismænd for eksempel allerede tematiseret dette i en rapport, hvilket giver et fingerpeg om, at det nok bliver et vigtigt tema i de kommende år.

Og hvad angår en kommende reform af velfærdssamfundet, så har den borgerlige regering foreløbig udset forskere til at spille en indledende rolle.

"Velfærdskommissionen er sammensat af økonomer, endda temmelig ensidigt sammensat gruppe af nyliberalt tilsnit. De kommer til at tale fra en privilegeret talerstol med den videnskabelige autoritet i ryggen. Deres rolle er at formulere et nyt policyspor, men konstruktionen er problematisk, for fidusen ved netværksdannelse er, at den skal skabe legitimitet ved at lade forskellige parter komme til orde. Og der tror jeg, at den borgerlige regering har forregnet sig ved at vælge en gruppe forskere fra et bestemt fagligt miljø. Politisk kan kommissionen mistænkeliggøres, når den kommer med forudsigelige advarsler om en fremtid med mindre ungdomsårgange og anbefalinger om at afskaffe efterlønnen og styrke de økonomiske incitamenter på arbejds- og uddannelsesmarkedet", siger Torfing.

"Jeg påstår ikke, at disse økonomer af nyliberal observans bevidst 'politiserer'. Sådan opfatter de det i hvert fald ikke selv. De opfatter sig ikke som borgerlige eller som værende i ledtog med regeringen. De gør det ud fra et ærligt forskerhjerter, fordi de mener, at deres syn på økonomien kan løse problemer.

Netværkenes diskursive magt

Netværkene betød over nogle år en ændret opfattelse og italesættelse af et centralt samfundsspørgsmål. Den *diskursive magt* i netværket skabte en ny forestilling om 'strukturledighed' som det afgørende problem for dansk økonomi og 'aktivering' som den naturlige løsning. Normalt handler magt om at trykke hinanden i konkrete forhandlinger.

Men her udøves magten snarere gennem de forestillinger og begreber, som kommer til at styre de politiske forhandlinger. Den nye diskurs sætter rammen indenfor hvilken de forskellige parter – embedsmænd, forskere og interessegrupper – diskuterer, er uenige og forsøger at påvirke hinanden. Den diskursive rammesætning er befordrende for dannelsen af politiske kompromisser på følsomme områder. Det sker konkret igennem kommissionsbehandlinger, konferencer, møder og gennem debatter i mediernes. Det vigtige i den konkrete beslutningsproces var, at man grundlæggende fik opgivet traditionelle skyttegrave og skabt nye fælles forslag, som man så kunne bære videre til politikerne.

Konklusionen er, at det politiske kompromis om de store social- og

arbejdsmarkeds-politiske reformer i 1990'erne blev udformet på baggrund ud fra de nye forestillinger og begreber. De borgerlige og arbejdsgiverne gik med på den, fordi reformerne styrkede kontrollen med de lediges rådighedsforpligtigelse – og til gengæld måtte de så acceptere, at ydelserne forblev på et højere niveau. Og socialdemokraterne gik med på den, fordi aktivering betonedede opkvalificering fremfor lavere ydelser og lønninger – og til gengæld måtte fagbevægelsen acceptere en afkorting af dagpengeperioden og skrappe rådighedskontrol.

Folketingsmedlemmerne får en færdigret

Netværkets dagsordensfastsættelse og kompromisdannelse er ofte en simpel nødvendighed, fordi politikerne ikke selv kan skabe 'hul igennem' til de ændringer, som de selv mener er nødvendige:

"Politikerne er med til at pege på bestemte problemer, men de spiller ikke nogen stor rolle i netværkene. Og dermed overlades de store spørgsmål til netværkene, for det er her, at de store kampe om definitionen af problemer og løsninger udkæmpes – der er her, at kompromisset om reformen i virkeligheden blev indgået", forklarer Torfing om den nye netværkspolitik.

Netværket formulerer en ny verselinie, som alle må synge med på for at blive hørt, og når den er på plads, så er det begrænset, hvad Folketingspolitikkerne kan gøre. Netværket består af en mangfoldighed af ministerier, interesseorganisationer, forskere, medier og internationale organisationer som EU og OECD. Og når først netværket har støbt kuglen, så ligger den politiske beslutning lige til højrebænet. Politikernes reelle indflydelse er derfor begrænset. De kom først på banen, da kompromiset er lavet og embedsmændene har omsat til et konkret lovforslag, så deres rolle var blot at trykke på afstemningsknappen, siger Torfing:

"I den forstand havde deltagerne i netværket langt bedre muligheder end folketingspolitikkerne for at øve indflydelse på politikfastlæggelsen. Og det er da bestemt et demokratisk problem, at politikerne reduceres til gummistempel for lovforslag, som er blevet til uden for Folketinget. Også selvom netværksforhandlingerne i sig selv er rimeligt demokratiske".

Jacob Torfing: "Det stille sporskifte i velfærdsstaten" (Magtudredningen 2004).

Regeringens forårspakke og økonomerne

Regeringen fulgte ikke rådgivningen fra det de dominerende økonomiske eksperter, konstaterer økonomiprofessor, der græder tørre tårer

Økonomer har tilsyneladende mistet indflydelse på den økonomiske politik igennem de sidste ti år. Regeringer fører finans- og pengepolitik på trods af de råd, som de modtager fra en stort set enig økonom-stand.

Det ses i Bush' økonomiske politik. Men modstriden mellem politik og rådgivning viste sig også ved Fogh-regeringens fremlæggelse af 'forårspakken' med skattelettelser og øgede offentlige investeringer – dette skete nemlig på trods af, at bl.a. den økonomiske overvismand flere gange i løbet af det sidste halve år havde advaret imod finanspolitiske lemper. Denne mindskede indflydelse for de dominerende økonomiske eksperter bekymrer dog ikke økonomiprofessor **Jesper Jespersen**. Han tilhører en minoritet inden for økonomimiljøet, der længe har argumenteret for, at den hidtidige økonomiske rådgivning foregik ud fra et teoretisk grundlag, der mere og mere er løsrivet fra den økonomiske virkelighed.

Kampen om dominans og rollen som afviger

Den dominerende økonomiske rådgivning – fx hos vismændene – er i dag baseret på generelle **ligevægtsmodeller**, hvori det forudsættes, at markedsøkonomien og markedskræfterne af sig selv kan sikre fuld beskæftigelse og ligevægt på de offentlige budgetter. I disse modeller er politikerne stort set overflødige. Deres opgave er i bedste fald at fjerne de forhindringer, der blokerer for at markedsmechanismen kan fungere optimalt. Disse 'ligevægtsøkonomer' ser derfor arbejdsløsheden som et strukturelt problem forårsaget af et for ufleksibelt arbejdsmarked og for generøse velfærdsydelse.

Men heri tager de fejl, siger Jesper Jespersen, for der er intet videnskabeligt belæg for, at selv en perfekt fungerende markedsøkonomi af sig selv kan sikre den overordnede balance i økonomien. Det er netop denne vigtige erkendelse, som ligger bag den **Keynes**-inspirerede makroøkonomiske teori.

"Der foregår således en stadig kamp mellem de videnskabelige paradigmer. I en del år har monetaristerne, de såkaldte 'ligevægts-økonomer', sat den teoretiske dagsorden på de større økonomiske institutter. Som tilhørende en anden skole – Keynes'ianerne – priser jeg mig lykkelig for, at jeg ikke i disse år har været nødsaget til at 'gå i indre eksil'; for på RUC er der heldigvis så højt til loftet, at pluralismen kan trives. Problemet på de 'rene' økonomiske institutter er, at hvis man er den eneste 'afviger' i forhold til

det herskende paradigme, så skal man kæmpe unødigt for at få sine videnskabelige resultater anerkendt af sine nærmeste kolleger".

Velfærdskommissionen ensidigt sammensat

Når borgerlige og socialdemokratiske økonomer strider om den rette medicin mod f.eks. arbejdsløsheden, skyldes det sjældent, at de har en forskellig opfattelse af, hvordan det økonomiske system er skruet sammen. Også socialdemokrater hælder til 'ligevægts'-makroøkonomisk teori, så de partipolitiske uenigheder handler mest om **fordelingspolitikken** og her skiller vandene. Et forhold der skal belyses nærmere, når velfærdskommissionen begynder sit arbejde. Sammensætningen af denne kommission har derfor påkaldt sig en del opmærksomhed: "Man kan i dette fordelingspolitiske perspektiv sige, at det er paradoksalt, at Velfærdskommissionen består af økonomer, som primært opfatter velfærdsstaten og dens ydelser som 'fremmedlegemer' i en perfekt fungerende markedsøkonomi, og derfor anskues som en byrde for samfundsøkonomien, som politikerne har besluttet at pålægge samfundsøkonomien ud fra nogle sociale hensyn ...", konstaterer Jespersen tørt.

"Den udpegede kommission består af ligevægtsøkonomer med mere eller mindre skarpe nuancer. De ligner hinanden og tilhører grundlæggende den samme økonomiske tradition. Det er måske ikke så overraskende, at en liberal regering føler sig tiltrukket af denne økonomiske teori. Men havde regeringen ønsket en grundig udredning, så skulle kommissionen være mere pluralistisk sammensat. Kommissionen er allerede fra starten svækket, idet Socialdemokraterne har markeret, at kommissionen nedlægges, hvis de kommer i regering", siger professoren.

Den økonomiske forskning bør være forankret i virkeligheden

Professor Jespersen er uenig i ligevægtsøkonomernes makroøkonomiske overvejelser; fordi de ikke er tilstrækkeligt forankret i virkeligheden. På nogle specialområder er den markedsbaserede økonomiske teori dog et anvendeligt analyseredskab. Skal man f.eks. forstå, hvorfor EU's landbrugspolitik er håbløs, så er markedsmodellen ganske illustrativ; men heller ikke her lytter politikerne. Sågar i miljøpolitikken er der en række områder, hvor priser og 'mere marked' ville give gode resultater – fx trafikregulering med

bompenge (à la London) og road-pricing (som forsøges indført i Tyskland) og omstøttelige nitratkvoter i landbruget ville være en oplagt mulighed.

Han er heller ikke helt afvisende overfor en indkomstreguleret brugerbetaling på de videregående uddannelser, men her mangler endnu megen viden: "Man kan formentlig på en række områder opnå velfærdsforøgende resultater ved markedsbaserede reformer, hvis de fordelingsmæssige konsekvenser inddrages i analysen. Man må se på, hvad det er for et marked, for det kan jo ikke afvises, at gratisprincippet fører til et overforbrug på nogle områder?"

Det vil dog være ulykkeligt, hvis økonomernes såkaldte **rationelle tænkning** ukritisk lægges til grund for f.eks. forskningspolitikken: "Selvfølgelig skal det offentlige prioritere sine vidensressourcer. Det er da helt i orden, hvis politikerne beslutter at prioritere ingeniørvidenskaben på DTU. Det er imidlertid betænkeligt, hvis prioriteringerne sker efter snævre nytte-kriterier, hvor resultaterne skal opgøres i nytte for erhvervslivet eller blot i kroner og øre. Det vil kunne kvæle kreativiteten og fornyelsen på længere sigt".

Men politologerne har fået mere indflydelse ...

Hvem af de samfundsvidenskabelige eksperter er det så der sætter den politiske dagsorden i dag?

"Det er vel nærmest politologer", lyder det første svar efter lidt betænkningstid. "Måske er økonomerne stadig med til at sætte den mere langsigtede dagsorden, men de har ikke indflydelse på den konkrete politik i den aktuelle lav-konjunktur. Jeg vil som nævnt hævde, at der nærmest bliver ført økonomisk politik uden at eksperterne konsulteres. Bush kører et dobbelt underskud på både statsbudget og betalingsbalancen, og det undsiges af såvel klassiske økonomer som Keynes'ianere".

Og selv om 'ligevægtsøkonomernes' budskab er det herskende fag-økonomiske paradigme – som stadig nyder fremme i EU's korridorer og som anbefaler en stram økonomisk politik, så modarbejdes den i praksis, senest af såvel Tyskland og Frankrig, fordi det vil forværre arbejdsløsheden. Og Foghs forårspakke hører til den samme kategori, siger professoren, der tørt konkluderer:

"Det må vel betyde, at de dominerende økonomer efterhånden er kommet ude af touch med virkelighedens politik ...".

jo

Fuldmægtigen: Klare succeskriterier

Birgit A. er fuldmægtig i centraladministrationen, hendes mand er lektor på universitetet. Hun oplever klart, at mandens arbejdsvilkår er mere belastende end hendes, og at det præger deres fælles liv. Og han er tilmed ikke lønnet for sit tidsforbrug og ansvar

”Oplevet på afstand så er lektorer en slags *Florence Nightingales*, der opofrende og begejstret laver gratisarbejde! De har ikke lønarbejde på samme måde som en fuldmægtig i staten, der har et professionelt forhold til sit arbejde. Vi kan forlade det kl. 16.30 – selv om jeg da også af og til tager arbejde med hjem. Erik har det ikke sådan, hos ham er det nærmere reglen, at der er lidt læsestof med hjem”.

Birgit A. er fuldmægtig i statsadministrationen på femtende år. Hun har haft en fin karriere med interessante jobs, og hun har valgt at gå over på ’ny løn’. Hendes personlige kompetencer betyder, at hun får flere tillæg, og selv om hun er fem år yngre end sin mand, lektoren, får hun faktisk 2.000-3.000 kr. kroner mere i bruttoløn om måneden. Det skyldes tillæggene, men også at hun får overtidsbetaling for pålagt merarbejde, hvilket hendes mand ikke kan få.

Hun oplever selv, at hun har gjort karriere og overvejer, om hun vil være tage skridtet opad karrierestigen til (kontor-)chef. Men hun oplever klart, at det foreløbig mere er *mandens arbejdsvilkår*, som har sat sit præg på deres fælles liv:

”Han har ingen øvre arbejdstid, men derimod ubestemte krav til arbejdet. Det er meget vanskeligt at administrere uden stor selvdisciplin, og de manglende grænser gør, at arbejdet forlænger sig ind i vores privatliv. Uden at klynke, så har det altså omkostninger for familielivet”.

Gratisarbejde

Hun oplever stort set, at hun som fuldmægtig får løn som fortjent: ”Hvis man accepterer differentieret løn, så er der faktisk udmærkede regler for DJØF’ere i staten for, hvordan fuldmægtiges løn udregnes. Administrativt ansatte har formålet at skabe nogle faste rammer. Udover grundlønnen så er der funktions- og kvalifikationstillæg og tillæg ved turnus-skifte. Der er ekstrabetaling for pålagt overtid, faktor 1,5 ved tjenesterejser osv.”

Birgit oplever derimod, at hendes mand laver meget gratisarbejde. I DJØF-kredse tales der også meget om det gratisarbejde, som udføres af yngre fuldmægtige, der vil gøre meget for deres karriere. Det er et reelt problem for karriereføreløbet, at arbejdsbelastningen kan være voldsom for de yngre fuldmægtige:

”Man skal ’være om sig’ og levere mere for at ’blive set’ i dag. Det er en del af spillet, og statsadministrationen præ-

ges da også i høj grad af yngre, ambitiøse fuldmægtige, som kaster sig ud i et ’karriereræs’. Det er en del af karrierespillet, og jeg har da også selv tidligere oplevet at være i meget pressede situationer med stressede arbejdsdage. Men det pres aftager med tiden, fordi rutinen og ens kompetencer gør det lettere at klare”, siger hun og tilføjer: ”Jeg oplever ikke helt, at presset aftager på samme måde i universitetslærer-jobbet, selv om de selvfølgelig også høster gevinster på rutinen”.

Fuldmægtigen og kontorchefen: Klare succeskriterier

Hun oplever som fuldmægtig både at have et bedre struktureret arbejdsliv og at være bedre lønnet i forhold end sin mand: Nogle gange virker det lidt grotesk med hans større belastning og mindre løn. Hun forklarer lønforskellen med, dels at universitetsgruppen er lille og splittet set i forhold til den store masse af fuldmægtige, dels at det faktisk er lykkedes de statsligt administrativt ansatte at løfte lønnen via et relativt klart og objektivt tillægssystem, hvor ’succeskriterierne’ er relativt klare.

Arbejdskulturen i statsforvaltningen er nemmere at måle:

”Man kan måle ’outputtet’ fra en kontorchef! Universitetslærer-gruppen er derimod uoverskuelig, man går ind i et mudder af kloge videnskabsfolk, der alt andet lige burde have en højere løn, men det er svært, fordi de er så forskellige i deres arbejdsområder og -indsats. Det er simpelthen svært for arbejdsgiverne at vurdere den reelle arbejdsindsats og dermed belønne den”, siger hun.

Lektoren bør sammenlignes med kontorchefens

Hvis Birgit skal relatere lektor Eriks arbejde til ansvaret i sin egen sektor bliver det absolut til kontorchefens. Fuldmægtige har ofte ansvar for begrænsede arbejdsfelter, mens lektorens ansvar for de studerende er jo også en slags lederansvar, både over gruppeundervisning og lektioner:

”Jeg oplever, at en kontorchef har ansvar og står til rådighed og også tager arbejde med hjem. Men det gør en lektor også”.

Kontorchefen og lektoren bruger stort set den samme arbejdstid, og deres ansvar er det samme. Kontorchefen har personaleansvar, og lektoren har ansvar for studenter og undervisning:

”Men på en måde er lektorens arbejde vanskeligere. Opgaverne giver ikke sig selv, men skal defineres, og det kræver stor selvdisciplin. Og på en måde er lektoren mere bundet, hvis han tager sit arbejde alvorligt – hvilket min mand absolut gør”, siger Birgit og tilføjer efter en tænkepause: ”Nogle lektorer prøver selvfølgelig at fikle sig igennem som ’firløbere’, ved jeg. Men der findes da også kontorchefer, der er beslutningstagere på rygmarven, hvis de har opbygget en kompetence og rutine. Og især hvis deres mandat er klart, kan nogle da klare jobbet uden de store personlige ekstra-omkostninger”.

”Man kan måle ’outputtet’ fra en kontorchef! Universitetslærer-gruppen er derimod uoverskuelig, man går ind i et mudder af kloge videnskabsfolk, der alt andet lige burde have en højere løn, men det er svært, fordi de er så forskellige i deres arbejdsområder og -indsats. Det er simpelthen svært for arbejdsgiverne at vurdere den reelle arbejdsindsats og dermed belønne den
Fuldmægtig Birgit A

Hjemmearbejde ikke bare privilegium

En universitetslærer har tilsyneladende stor selvstændig dispositionsfrihed og kan fx arbejde hjemme:

”Det lyder jo som et privilegium, at lektoren kan sidde derhjemme og forberede sig eller forske. Personligt ville jeg ikke bytte, for det betyder jo omvendt, at man aldrig har fri. Hjemmearbejde er et begrænset privilegium, for det kræver en anden selvdisciplin, og det er meget ensomt”, siger hun.

”At arbejdstiden er lang, og at man aldrig har fri har klart sociale omkostninger for privatlivet. Jeg har også arbejde med hjem, når jeg trænger til ro til begrænsede projekter. Men Eriks arbejde er mere omsig-gribende. Han har stort set altid arbejde ”med hjem”. Og når han endelig har fri, så har han også brug for et rum til at komme sig. Og hvor meget orker man så at invitere gæster ...”

jo

Lektoren: Jobbet ikke løn i sig selv

Erik B. er lektor på universitetet på 20. år. Det er efterhånden nogle år siden, at han tjente mere end sin kone, fuldmægtigen – selv om han har større anciennitet på arbejdsmarkedet og mere belastende arbejdstider

Lektorens ret til selv at disponere sin arbejdstid, hvor der er begrænset tilstedeværelsespligt på arbejdspladsen, lyder som en drøm for mange. Men det kan være et privilegium med bagsider:

”Vel er det da et privilegium at kunne sidde hjemme og arbejde koncentreret. Det lyder da også dejligt, at man kan tage fri onsdag eftermiddag i denne uge, hvis man skal have klaret noget privat. Men det skal altså opvejes mod den store arbejdsbyrde i almindelighed”, mener Erik B. som på godt og ondt har været lektor på universitetet i 20 år. ”Friheden er jo ikke så meget værd, hvis ens uge er overbesat, og man skal bruge 40-50 timer for at overholde sine forpligtelser. Mange slutter jo ikke klokken 16, men klokken 18-19 og tager arbejde med hjem til weekenden”.

Han oplever, at hans job er mere belastende for familielivet end hans kones, fuldmægtigens: ”Vi oplever, at det især er mit jobs lange og skæve arbejdstider, der har sociale omkostninger for vores privatliv. Jeg har ofte arbejde med hjem, arbejder stort set altid noget i weekenderne, og når jeg har ’fri’, så har jeg et stort behov for bare at hvile ud”.

Lektorer: 48-49 timer ugentlig arbejdstid

Flere undersøgelser har vist, at en universitetslærer har en meget længere arbejdstid end de 37 timer, som er normen på arbejdsmarkedet: Den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid er for adjunker 45 timer, for lektorer 48-49 timer og professorer 52 timer (Gallup 1999). Det er hedder sig almindeligvis, at det er kravene fra undervisningen og den nødvendige administration, som presser forskningen ud i fritiden. Den fremstilling kan Erik B. godt skrive under på:

”Arbejdsuger på 40-50 timer er reglen, hvis du tager dit arbejde alvorligt. I din arbejdsforpligtelse indgår, at du skal undervise, administrere og forske. I undervisningsperioder kan hele din arbejdstid gå med forberedelse, vejledning og konfrontation. Og der er meget administrativt arbejde forbundet med at planlægge kurser, indhente litteratur, udgive kompendier og undervisningsvejledninger osv. I Tyskland har lektorer / professorer assistenter til den slags. Her er sekretærbistanden sparet væk ...”, forklarer han.

Universitetets behårde karriere

Universitets- og forskningsverdenen er et meget konkurrencepræget miljø:

”Det er et hårdt miljø, som er blevet endnu hårdere i min tid. Det er et behårdt udskilningsløb i bunden, hvor man først skal

blive ph.d., så adjunkt og så er man måske så dygtig og heldig at blive lektor. Hele tiden udsættes man for behårde evalueringer. Men hermed er det ikke slut, for arbejdskravene til lektoren er store, der er fortsat konkurrence om position og status og de få professorater, som slås op. Man opgraderes ikke, når man har opnået et vist kompetenceniveau, nej, man skal konkurrere om det”.

Og kravene til jobbet er steget meget i Eriks 20 år som lektor: Man skal være inde i en større og bredere stofmængde. Vidensbaserne eksploderer. Politikerne kræver, at man er serviceminded over for erhvervslivet og studenterne. Studenterne kan komme med vidt forskellige forudsætninger og forventninger, og det stiller krav om, at man er fuldt opdateret på meget brede felter. Studenterne skal evalueres, og der skal gives feedback. Man skal danne sig et kvalificeret overblik på kort tid.

Det irriterer lektoren, at alle disse forøgede krav ikke afspejler sig i lønudviklingen.

Jobbet bærer lønnen i sig selv?

Det er efterhånden nogle år siden, at han tjente mere end sin kone, fuldmægtigen. Hun har overhalet ham nu, selv om han har større anciennitet på arbejdsmarkedet. Og nu er hans lønudvikling gået helt i stå: ”Altså, når man har knoklet som lektor i 16 år, så stopper lønskalaen bare”

At han har et spændende job kompenserer ikke for uligheden:

”Javel, universitetets sociale miljø og selvbestemmelsen er da spændende. Men med vores glødende interesse for jobbet kommer vi let til at skyde os selv i foden”, siger han, der godt kender forklaringen om, at universitetslæreres primære motivation er, at forskningen og undervisningen bærer lønnen i sig selv:

”Det er da rigtigt, men mindre end tidligere. Selvfølgelig er vi privilegerede ved at kunne beskæftige os med noget, som interesserer os voldsomt. Men arbejdspresset er dog vokset på grund af stigende undervisning og andre krav, som struktureres og defineres udefra. Så fordelene skal altså afvejes med det negative, som at arbejdstiden for eksempel i praksis er lang”, siger Erik.

”Fornøjelsen aftager også med alderen. Forsknings- og skrivearbejdet, som umiddelbart virker så lystbetonet, slider som bare fanden. Efter mange år at være blevet slidt opdager man, at det bliver sværere, og så er det da lidt bittert når man får øje for, at man ikke har fået sine fortjente løn for det”, siger han.

”Hvis jeg skulle vælge i dag, ville jeg

ikke vælge et liv som universitetslærer. En forsker- eller konsulent-karriere i den private sektor på det teknisk-naturvidenskabelige område er langt mere fordelagtig, såvel løn- som arbejdstidsmæssigt. Her er der bedre plads til det sociale og familielivet”.

”Selvfølgelig er vi privilegerede ved at kunne beskæftige os med noget, som interesserer os voldsomt. Men arbejdspresset er dog vokset på grund af stigende undervisning og andre krav, som struktureres og defineres udefra. Så fordelene skal altså afvejes med det negative, som at arbejdstiden for eksempel i praksis er lang

Lektor Erik B.

Problem: Fri og individualistisk kultur

Han har sin forklaring på, at universitetslærernes lønninger er holdt nede:

”Vi har jo traditionelt haft frie og individualistiske arbejdsvilkår. Vi har haft vores egen ledelse og kollektive organer. Vi har altid ydet gratisarbejde, fordi arbejdet interesserede os. Men nu er arbejdsbelastningen så steget igennem de sidste 10-20 år, vores arbejdsdage er tætte, presset stort og der er kommet en ny universitetslov med styrket ledelse og styring. Men vi er slet ikke klar til et modspil over for de øgede krav, som stilles til os”, lyder indledningen, og så fortsætter han:

”Der er ingen fagforeningsbevidsthed, som giver forståelse for, at arbejdsvilkår og –løn er noget, man skal kæmpe for på kollektiv basis. Derfor er det svært at lægge konkurrencen til side og sige, at vi må sætte nogle begrænsninger i arbejdskravene, eller at vores arbejde altså skal aflønnes efter belastningen”.

Hvis han skulle vælge mellem overtidsbetaling eller en normal arbejdstid på 37-40 timer?

”Helt klart mindre arbejdstid, men det vil kræve, at vi bliver flere om at udføre arbejdet, og at vi bliver bedre til at sætte grænser. I dag får vi løn for 37 timer og arbejder 40-50 timer. Vores arbejdstid er struktureret meget hårdt. Det er gyseligt, at man lader sig presse på den måde ...”

jø

Birgit A og Erik B. er to opdigtede navne på de interviewede personer

Mere i løn: Ikke nok at råbe 'lønefterslæb'

Lektorer skal kunne dokumentere deres arbejdsbyrde for at kunne få et lønhop – og fagforeningerne har forsømt at synliggøre problemet, mener arbejdsmarkedsforsker

”Det er altså ikke nok at råbe 'lønefterslæb, vi er sakked bagud i forhold til statsligt ansatte kontorchefer i løbet af de seneste 10-20 år'. Nej, universitetslektorerne skal kunne klargøre over for arbejdsgiverne, at de aktuelle arbejdsforpligtelser er langt større, end man bliver honoreret for. Man skal kunne dokumentere lange arbejdstider, stor arbejdsbelastning og et stort ansvar,” siger arbejdsmarkedsforskeren Flemming Ibsen, der er specialist i løn.

Systemet skal bryde sammen, for at omverdenen bliver opmærksom på spørgsmålet. Eller der skal være alvorlige rekrutteringsproblemer: ”Eller det ville være fremragende, hvis studenterne synes, at det er synd for læreren, at undervisningsbyrden er så stor, og at det er åbenbart, at jobbet burde lønnes bedre. Hvis der ikke er sådanne markeringer, så gider offentligheden ikke høre på én”.

Men fagforeningerne har deres store ansvar, mener han. De har forsømt at synliggøre den reelle arbejdsbelastning og kræve det honoreret efter fortjeneste. De burde have fokuseret mere på opgave- og arbejdsbeskrivelser og satset mere på en egentlig arbejdsvurdering, så succeskriterierne blev langt mere gennemskuelige. Det er noget, statens arbejdsgivere forstår.

Kompenserende lønforskelle

For at forklare en universitetslærers lønniveau kan man relatere den til en fuldmægtigs eller en kontorchefs. Men lønrelationer afspejler mange ting, siger Ibsen. Man kan ikke uden videre nøjes med at se på arbejdsbetingelser og krav. Løn-teorien taler om ”kompenserende lønforskelle”:

”Når universitetslærere således har relativt lav løn, lyder forklaringen traditionelt, at vi har gode arbejdsbetingelser, vi er selvstyrende og ikke kontrollerede, vi er vores egen arbejdsgiver, vi har ikke tilstedeværelsespligt, og vi har også muligheder for at bijobbe”, forklarer lønforskeren, der tørt konstaterer: ”Hvis der ikke var elementer, der kompenserede for den relativt lave løn, ville der jo være en folkevandring til den private sektor ...”

For at få mere i løn over for den statslige arbejdsgiver må man retfærdiggøre sig. Det har de offentligt administrativt ansatte fuldmægtige og kontorchefer været meget bedre til at gøre end universitetssektoren:

”I centraladministrationen har ledelse været mere i fokus, kontorchefen har fået tydeligt ansvar for indførelse af ny løn og

personaleansvar, som er styret af resultatkrav og benchmarking, resultatkontrakter osv. Det har givet nogle klarere succeskriterier, som løn og løndifferentiering kunne måles på. Hele effektiviseringen og tydeliggørelsen af ansvaret for visse grupper har betydet, at de har oplevet et voldsomt løft via 'ny løn'”.

løn'. Her har man ikke været indrettet på de nye tider, men har traditionelt søgt at løfte i flok i stedet for at differentiere:

”I dag er man nået så langt, at man belønner en administrativ indsats. Men det er da absurd, at man ikke honorerer kerneydelserne, forskning og undervisning”, siger Ibsen syrligt. ”Krav og ansvar er

LØNSAMMENLIGNINGER (CA-BELØB KR.)

	10 års ancienn.	16 års ancienn.
Lektor	35.500	38.800
Privatansat magister	39.400	44.500
Privatansat DJØFer (ikke-chef)	44.600	47.400
Privatansat DJØFer (incl.chef)	47.300	56.500
DJØF- fuldmægtig stat	36.100	38.850
DJØF- kontorchef stat (gnsnit)		47.000

(NOTE: Alle beløb er inklusive pension.

En lektor med 10 års anciennitet er beregnet som værende på nyt lønsystem trin 8 og et lektortillæg. En lektor med 16 års anciennitet er placeret på gammelt løntrin 16 med et lektortillæg.

DJØF-fuldmægtige er ekskl. overarbejdspenge. DJØF-statistikken over offentligt ansatte kontorchefer er ikke opdelt på anciennitetsstrin).

Lønforhøjelser selektivt og differentieret

De ansatte på universitetet oplever, at kravene er blevet skærpet ganske meget i løbet af de sidste ti år. Og universitetsloven vil formentlig betyde en yderligere skærpelse. Men trods politikernes udtrykte højprioritering af forskning og viden, så mener Ibsen ikke, at tiden er til politiske løsninger, dvs. et kollektivt lønløft. Det er simpelthen for dyrt for staten:

”Lønkrav må hæftes op på ansvar og arbejdsopgaver. Arbejdsgiverne går ikke med til et samlet, kollektivt løft. De vil sige, at lønforhøjelser skal indføres selektivt og differentieret, dvs. på basis af en belønning af objektiverbare indsatser fx vurderet på kriterier som ledelsesansvar, forskningsaktivitet, publiceringsaktivitet, undervisningsansvar, deltagelse i institutudvikling, formidlingsaktivitet osv.”, mener Ibsen.

Universiteternes traditionelle selvstyre betyder også, at ledelsen optræder svagt og fx ikke udnytter 'ny løn' som et aktivt ledelsesinstrument. De nye ledelser har i den forstand også et ansvar for at deltage i en klarere definering og differentiering af opgaverne.

Fagforeningerne må synliggøre

Universitetssektoren har i modsætning til centraladministrationen ikke indrettet sin lønstruktur og arbejdskultur mod 'ny

ikke særlig tydeliggjort i stillingsstrukturen. Stillingskategorien er generaliseret, og ansvar og kompetencer er ikke særligt nøje beskrevet. Og mange lektorer har jo i det skjulte kørt med særligt ansvar for undervisningsprojekter, for lærebøger, for store forskningsprojekter eller et ledelsesansvar, som slet ikke er synligt og dermed ikke honoreret”, konstaterer Ibsen. ”Hvis fagforeningerne seriøst ønsker at løfte lønnen, så er de moderne lønsystemers logik, at man nødt til at gå ind og synliggøre ekstra indsatser. Det må DJØF og DM m.fl. så kræve honoreret - hvis man vil og tør slå ind på den politik”.

Indvendingen mod de nye lønsystemer – og forklaringen på at universitetssektoren ikke har gjort seriøs brug af 'ny løn' og løndifferentiering – lyder normalt, at der simpelthen ikke er penge til det. *Penge til 'ny løn' skal findes ved at spise af egen hale?*

”Det er ikke rigtigt. Der er jo budgetstyring på universitetet, så man kan altså reservere midler til formålet. Det er en misforståelse, hvis man tror, at centraladministrationen har fået flere penge udløst til 'ny løn'. Men det er da rigtigt, at der er frigjort penge til projektet via effektiviseringer, og at det nok er vanskeligere at gennemføre i universitetssektoren ...”

Løn: Falske forhåbninger

I sidste nummer af Forskerforum håber lederskribenten (Mogens Ove Madsen) på, at universitetslønningerne kan bringes tilbage til det, de svarede tidligere - professorer som departementschefer, og lektorer som kontorchefer.

Men det beror på en misforståelse. Ved lønreformerne i 1960'erne fik professorer lønninger som andre chefer på de statslige institutioner - overlæger, oberster, og visse direktører - nemlig lønramme 37. Departementschefer kom den gang i lønrammerne 39 og 40. Lektorer (amanuenser) fik lønninger som fuldmægtige i staten og overgik til overenskomstansættelse. Kontorchefer kom i lønramme 36, altså over lektorer, men under professorer.

Svar:

Først tak til Bogason for kommentaren.

Det jeg havde i baghovedet for min leder var den minutiøse gennemgang af det offentlige lønsystem, som skete i 1969. Først indplacerede man alle tjenestemænd på en lønramme fra 1-40, hvor professorerne kom ind på linje med chefer i staten på lønramme 37. Herefter tog man fat på de overenskomstansatte og lagde lektorerne på niveau med kontorchefer i lønramme 35. Sekretærer og fuldmægtige blev placeret længere nede.

Men ser vi bort fra uenigheder i historieskrivningen er det klart, at der har været et relativt lønfald for de universi-

Siden hen er der indført et par lønrammer mere, som nogle af departementscheferne er rykket op i. Og kontorcheferne er rykket op i lønramme 37. Men helt afgørende er det, at topchefer i staten har fået en række store ledelsestillæg uden at skifte lønramme. Det har været en helt bevidst politik fra blandt andet DJØF's side, som ikke er kommet professorerne til gode, fordi deres ledelsesansvar er uklare og dermed vanskelige at fremhæve i forhandlinger.

På universiteterne er ca 20% af professorerne rykket op i lønramme 38, men tillæggene er uændrede, med mindre man bestrider egentlige lederjobs med funktionstillæg. Til gengæld er der kommet flere professorer - men tidsbegrænsede,

og uden de ekstra tillæg (op til 25%), som en tidsbegrænset lederstilling i den offentlige sektor iøvrigt ville give.

Så Mogens Ove Madsen har ret i, at relativt er universiteternes lønninger blevet formindsket. Vi holder åbenbart mere af jobbet tilsyneladende status end af lønnen. Men lønningerne har aldrig været på det niveau, hans leder gav os forhåbninger om - med mindre man bestred flere stillinger, hvilket enkelte i realiteten gjorde via ekstra timelærerstillinger på grund af mangelen på universitetslærere i 1960'erne.

*Professor i offentlig administration
Peter Bogason, RUC*

tets-ansatte i forhold til tidligere sammenlignelige grupper. Det er også klart, at der fra politisk hold ikke har været den store vilje til at gøre noget ved dette relative lønfald - uanset hvilken partifarver, der har domineret!

Det tidligere gennemførte DJØF-initierede cheflønsprojekt gav håb for sektoren som en mulig løftestang, men resultatet lader vente på sig. Ved sidste OK-forhandling brugte vi som bekendt meget energi på at få de Ph.D-studerende over på AC-skalaen, men det kneb med finansieringen.

Nu er vi så i den situation, at der mere

end nogen sinde lægges vægt på, at universiteterne skal spille en meget central rolle for det såkaldte videnssamfunds udvikling - senest understreget i den nye universitetslov, hvor nye opgaver er kommet til (bl.a. formidling). Ikke mindst på den baggrund er der brug for at få løftet lønnen for lektorer og professorer - ellers forsvinder alt for mange over i konkurrerende job i den offentlige og den private sektor - til en meget højere løn!

Mogens Ove Madsen

Danmarks Humanistiske Forskningscenter lukker

Danmarks Humanistiske Forskningscenter lukker den 1. september i år, fremgår det af centrets årsrapport, som udkommer på mandag. Det eneste, der kan forhindre en lukning, er hvis det lykkes at overbevise myndigheder og regering om, at centeret kan fortsætte på finansloven 2005. Centerleder Birgitte Possing har netop fået besked på at igangsætte en afvikling af centeret. Hun finder det mærkværdigt, at der ikke kan findes penge til et center, som er fundet værdifuldt af alle implicerede.

Sagen omkring Danmarks Humanistiske Forskningscenter og den eksplicite indførelse af en post i finansloven til forskning i Gulag/den kolde krig er en påmindelse om aktualiteten af det humboldtske ideal om at videnskaben bør kunne udfolde sig uden hensyn til statens umiddelbare interesser. Alle politikere – men vel specielt de borgerlige – burde vide at universiteterne, og forskning i det hele taget, skal være frigjort fra ideologiske dagsordener. Lomborg-sagen eller udnævnelsen af forskningsrådsmedlemmer er imidlertid yderligere eksempler på denne uheldige forveksling af 'viljen til viden' med 'viljen til magt'. Al forskning kan bruges ideologisk og politisk, men en ensidig anvendelse af viden på denne måde vil efter al sandsynlighed frembringe en kortsigtet forståelseshorisont baseret på fjendebilleder. Måden at forstå historien på betinger vores ageren i nutiden, og alene af den grund er det farligt at ville styre den kollektive erindring ud fra et politisk hensyn. Humanioras kendskab til kulturhistorien og til de teoretiske behandlinger af den bibringer et perspektiv som gør os i stand til at forstå de nutidige problemer på en mere nuanceret måde end de udlægninger som er båret af en politisk dagsorden. Hvis ikke der foretages et dybtgående arbejde med f.eks.

nationalismens dømoniske potentialer, sådan som disse har manifesteret sig i historiens løb, er det ikke usandsynligt at man åbner samfundets bagdør for disse dæmoner. Den politiske privilegering af Gulag-forskningen peger i retning af at ville mane spøgelse i jorden som ikke længere repræsenterer nogen trussel for det danske samfund, hvorved det virker som om hensigten udelukkende er at profilere det egne ideologiske ståsted (og måske at tage revanche over gamle fjender – uagtet at man således kommer til at ligne dem).

Dansk videnskab hviler på en agtværdig tradition, men for at den fortsat skal yde fremragende resultater er det fundamentalt at man bevarer institutioner som Dansk Humanistisk Forskningscenter. Den aktuelle forståelse af universiteterne som virksomheder der fortrinsvis producerer kandidater og anvendelig viden (en opfattelse som såvel den forrige som den nuværende regering deler) gør det så meget desto mere påtrængende at frister som Danmarks Humanistiske Forskningscenter opretholdes. Den politiske rationalitet og den videnskabelige fungerer ikke efter samme målestok, og dette er baggrunden for at man i et par hundrede år har tilladt universiteterne en ret ustruktureret grad af uafhængighed fra staten. Denne status er som bekendt snart historie, så selvom politikerne i fremtiden vil besidde en klar styringsmulighed på universiteterne ved hjælp af bestyrelserne, er det i forskningens – og samfundets – ubetingede interesse at skabe afgrænsede sektorer hvor umiddelbar/ideologisk nytteværdi og STÅ-produktion ikke er det som prioriteres højest, men derimod frembringelsen af ny viden.

Lektor Julio Hans Casado Jensen,
Romansk Institut, KU

Systematisk

Personlige fejder, som den der har fordi de bliver til personligt had

Personlige anklager; barnagtige beskyldninger; stædighed og holden-på-sit. Som beskrevet i de seneste numre af FORSKERforum foregår der er særpræget konflikt for åbent tæppe på Syddansk Universitet. Aktørerne er blandt andet økonomiprofessor Christen Sørensen, nogle af hans kolleger og rektor Jens Odgershede.

Men som så ofte før får publikummet ikke den fulde historie. Bag den aktuelle konflikt gemmer der sig nemlig en anden og tidligere konflikt, som har grundlagt dårlige personlige relationer. Et klassisk scenario, fortæller **professor, dr.phil. Bo Jacobsen**, der arbejder dels på Sociologisk Institut på KU og dels på AKF (Amternes og Kommunernes Forsikringsinstitut). Konflikter og personligt fjendskab er meget mere almindeligt end vi tror om de på overfladen så pæne akademiske miljøer. Og de kan udvikle sig heftigt igennem årene.

"Jeg har set mange konflikter, der ligner denne i strukturen. Der kan stille og roligt udvikle sig meget hadefulde og fjendtlige konfliktforhold mellem personer, som kan føre til, at folk ikke hilser på hinanden og at der er iskold luft mellem dem. Og denne fjendtlige stemning kan brede sig og komme til at præge hele institutmiljøet, ja tilmed de studerendes forhold," siger Bo Jacobsen, der har lavet en række undersøgelser om arbejdsmiljøet i universitetsverdenen (bl.a. beskrevet i bogen "Hvad er god forskning" fra 2001.)

De har vist, at dårligt socialt arbejdsklima også fører dårligt forskningsmiljø med sig, hvorimod de steder, hvor folk er venlige ved hinanden, ofte også har et frugtbart og kreativt forskningsmiljø.

Folks selvfølelse er stor

Årsagen til den megen nid og nag er en kombination af, at universiteterne tiltrækker meget ambitiøse mennesker, og at hierarkiet er uklart og strukturen flad.

"Konflikterne opstår ofte, fordi folk skal bedømme hinanden. Deres afhandlinger, stillingsansøgninger, forfremmelser, disputater, og ansøgninger om rejsepenge til vigtige kongresser. Det sidder to kollegaer så og skal bedømme. Hvis NN får afslag, og det er et hjertebarn, så bliver vedkommende ikke bare sur, men personligt krænknet. Og det går ikke hurtigt over igen, når personen føler sig krænknet eller dybt såret i sin faglige identitet, det kan sidde i årevis," siger Bo Jacobsen.

"Folks selvfølelse på universiteterne er jo stor. Mange forskere er dybt overbe-

ignorans – eller klap på skulderen

udspillet sig på SDU det seneste halve år, er helt almindelige. Forskningsmiljøer kan forpestes af faglige kontroverser, med tiden, siger forsker i universiteternes arbejdsmiljø

vist om, at de er rigtig gode og den høje selvfølelse har en produktiv funktion, for den er med til at drive forskningen frem. Men det har den bagside, at folk er lette at krænke, og det fører til konflikter, hvor folk hader hinanden i årevis. Afslaget bliver personligt, man bliver ramt på sin identitet og ære. For en forsker er den personlige og faglige identitet smeltet sammen og æresfølelsen er koblet til. Så man bliver virkelig ramt i kernen,” siger han.

Institutter forgiftes

Problemet er specielt stort på små institutter, hvor der er lav udskiftning og dermed mulighed for, at personlige animositeter kan gnave i årevis.

”De kan blive helt ødelagte af det. Der er eksempler på, at meget velfungerende og kendte institutter pludselig bliver forgiftet af det her.”

At strukturen er flad og at kollegaer bedømmer hinandens arbejde, er der ikke meget at gøre ved, for sådan er forskningens natur. Forskning er ligemandshierarki og det er selve sagen, der skal afgøre, om noget er godt eller skidt – ikke om man er professor eller Ph.D-studerende.

”Man kan ikke undgå, at folk bliver krænkede og sårede. For alle kan ikke få alting, og A bliver nogle gange nødt til at sige nej til B, selv om B har investeret sit hjerte, og har stået på hovedet nat og dag for at få en afhandling eller en ansøgning færdig. Men vi kan undgå, at krænkelsen varer ved i årevis og at det eskaleres til en topersoners rivalisering, som bliver cementeret som varigt had og fjendskab,” mener han.

En af løsningerne er det, sociologen kalder ”kompensatoriske mekanismer.” Hvor banalt det end lyder er fælles frokostordninger, projektstrukturer, hvor kollegaer bliver bragt sammen i grupper, forskningsseminarer, skovture og institutdage med til at udglatte store og små konflikter. En undersøgelse viser som tommelfingerregel, at institutter, der har fælles frokost, har et bedre forskningsklima, ligesom et institut, der holdt mange receptioner, også havde et godt arbejdsklima.

”For der kan man, over et stille glas, udjævne de fortrædeligheder, man har påført hinanden. Nogle gange kan en lille ting have en stor virkning,” siger Bo Jacobsen.

Ledelsesansvar

Men han nævner også, at institutlederen har en stor funktion. Mange ledere er

slet ikke opmærksomme på, at afslag er personligt krænkende og kan være forpestende for instituttet.

”Det skal tages i opløbet. Institutlederen skal have disse begreber: Krænkelse og anerkendelse, social kompensation, på nethinden. De skal se det som hørende til deres ledelsesopgaver, at de skal kompensere for den krænkelse, der finder sted,” siger han og påpeger, at der er stor forskel på, om instituttet har en anerkendelseskultur.

Han har engang spurgt 18 institutter, om kollegaerne spontant anerkendte hinanden: Om de bemærkede en bogudgivelse, en prestigefuld artikel eller et succesfuldt TV-interview.

”Der var stor forskel. På nogle institutter kom kollegaerne af sig selv og sagde: Tillykke, hvor er det flot! På andre havde man udviklet, hvad man kunne kalde systematisk ignorans. Man undgik bevidst at kommentere kollegaens succes. Måske på grund af jalousi, misundelse, vogten på hinanden. Men de institutter, der havde en god anerkendelseskultur, slap for utrolig mange konflikter og negative spændinger – og det er også en ledelsesopgave,” siger han.

At udvikle god kritikkultur

Sagen på SDU udsprang i sidste omgang af, at økonomiprofessoren havde kritiseret tre kollegaers forskning, hvilket Rektor ikke ville acceptere. Og det rejser spørgsmålet om, hvorvidt det er legitimt at kritisere sine kollegaer. Bo Jacobsen kender ikke den konkrete sag, men principielt er kritik kernen i forskningens fremskridt, og kritik bør derfor have en væsentlig plads, forklarer han.

”Hvis man dræber kritikken, så ri-

sikere man at få et ja-siger miljø, som ødelægger udviklingen. Desværre er kritikulturen ikke udviklet lige godt alle steder. Nogle institutter har en rigtig dårlig kritikkultur, hvor det ikke er normen, at kritik bliver taget positivt og kreativt. Kritik kan blive oplevet som fjendtlig og krænkende. Det peger alt sammen mod, at institutterne bevidst bør udvikle en god kritikkultur – ligesom nogle institutter og universiteter for tiden er ved at udvikle værdiplatforme. En god kritikkultur skal give en fælles forståelse af, at kritik hører til dagligdagen, men at den bør finde sted i bestemte former.”

Alt dette kræver en vis social ingeniørkunst af institutlederen. Han eller hun kan jo ikke tvinge folk til at opgive leverpostejmaden foran computeren, men kan godt sørge for, at der er lækker frokost, af og til koblet med interessante oplæg til faglig diskussion.

Hvor almindelige er disse konflikter?

”De har indtil nu været virkelig almindelige, og det gælder på alle slags institutter og fagområder. Men nu er universiteterne under ændring, de bliver mere virksomhedsprægede med mere vægt på ledelse. Ligesom der kommer nye generationer og mere udskiftning. Og det kan godt ændre mønsteret,” siger Bo Jacobsen, men tilføjer, at grundmekanismeme altid vil være til stede, og at man derfor skal være meget opmærksom på den i det lokale miljø, og at alle parter medvirker aktivt til at angribe mislyde allerede i optakten.

nbc

Ingeniørvidenskabens top-20

Amerikanske ingeniører har lavet hitliste, hvis præmisser dog er helt uklare – og som giver læseren muligheder for at udføre et tankeeksperiment

Hvilken opfindelse inden for ingeniørvidenskaben har haft den mest positive betydning på menneskeheden?

Nogle anerkendte ingeniører under det amerikanske ingeniørakademi besvarer spørgsmålet i en hitliste (ranking). Ikke overraskende kom *elektricitet* først. Det vil de fleste vel kunne anerkende som den største landvinding i dagligdagen: Dels fordi det gav energi og kraft til at aflaste mennesket i produktionen, men også fordi det gav lys i hjemmet.

Men hvad med resten af top-20 – listens indplaceringer. Ingeniørerne fortæller ikke, hvad der har været deres kriterier for at rangordne. Var perspektivet opfindelsens evne til at aflaste mennesket fra fysik arbejde? Til at ændre menneskets vilkår? Til at kommunikere? Eller var det simpelthen uundværligheds-perspektivet: Hvad der i dag er det mest uundværlige for det moderne menneske?

Ingeniørvidenskabens top-20

1. Elektricitet
2. Biler
3. Fly
4. Vandforsyning og distribution
5. Elektronik
6. Radio og TV
7. Landbrugsmekanisering
8. Computers
9. Telefoni
10. Aircondition og frysemaskiner
11. Motorveje
12. Rumskibe
13. Internt
14. Afspejling
15. Husholdningshjælpe-midler
16. Sundheds-teknologier
17. Petrokemiske teknologier
18. Lasers og optiske fibre
19. Atomkraft
20. High-performance ledere

Den politiske korrekthed

Som tankeeksperiment kan enhver finde sine egne kriterier og dermed sin egen rangordning.

De fleste i den vestlige verden vil formentlig være enige med ingeniørerne i, at *bilen* er den næstvigtigste opfindelse, hvis

den ses ud fra uundværligheds-perspektivet. Men cyklister og miljøforkæmpere vil være uenige – og de vil protestere, når de ser, at motorveje såmænd er placeret på en 11. plads!

Men hvis man ser ud fra uundværligheds-perspektivet, så vil miljøforkæmpere vel også diskvalificere *rumskibene*, som potent resourcespild, når man ser på al den nød, der er i verden.

Ingeniørerne har dog tydeligvis også været ramt af den politiske korrekthed, når *atomkraften* lige sniger sig ind på listen som nr. 19. Men det er en farlig og kontroversiel teknologi, så de turde nok ikke rangere den højt som energiresource på trods af, at mange vestlige samfund dybt afhængige af denne energikilde (til elektriciteten), som dermed medvirker til at aflaste mennesket.

På samme måde med den *petrokemiske industri*, som lander helt nede som nr. 19. Selv om det er verdens primære energikilde (til elektricitet og benzinmotorer), så er den også en kilde til forurening. Den skulle altså også med på listen, men ikke for højt oppe.

Ingeniørernes top-20 er i øvrigt præget af det, som de selv er stolte af. Det mindre politisk korrekte har de nemlig helt glemt: Kanoner og bomber har en stor indflydelse på historiens gang ...

Tekniske definitioner

Rangordningen kan kritiseres fra mange sider:

Rent teknisk vil nogle nok undre sig over,

at *elektronik* står opført på listen ovenover mange opfindelser, som det er forudsætnin-gen for fx radio og tv, computere, telefoni og internet.

Nogle vil måske undre sig over, hvor lidt medicinske fremskridt er med på listen, indtil man betænker, at medicin ikke er en del af ingeniørvidenskaben. Det er derimod nr. 16 *sundhedsteknologier*, ting som kunstige knæ, hofter og hjerter.

Kvinderne vil undre sig over den manglende præcision i nr. 15. *husholdningshjælpe-midler*, for tænkes der her på støvsugeren eller mikrobølgeovnen. Nogle kvinder vil måske henvise dette til listens mandsdominans, som også giver sig udtryk i at high-performance ledere kommer ind som material-videnskabens vigtigste opfindelse, hvor kvinderne ville pege på nylon' som langt vigtigere.

Og så er der dem, der vil undre sig over, hvor remouladen er henne. Det er en af de største landvindinger i menneskeheden, og nogle vil kalde det noget af det mest uundværlige for det moderne menneske. Men remoulade står ikke på listen, for det er jo et grundstof og derfor ikke opfundet af ingeniører. Selv om nogle af dem utvivlsomt gerne ville tage æren for det ...

jo

Kilde: Constable & Somerville: A Century of Innovation (Joseph Henry Press 2004)